Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТГИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз | ШОАТТА, 2 июль, 1977 шу. | № 79 (5746). | Мах 2 кеп.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарга

ТIЕХЬАБУСАРАШ БОАЦАШ БЕ БОЛХ!

СИЙЛЕ ХИЙЛА ХЬАЛХАЛАТТАРИЙ!

Шерлуш я ялаташ дикеи ца дойташи чуэцара механизатораша лелаю яхь. ХIара денна дукхагIа хулаш латт болх геттара цIена а беш ялат дукхагIа оардаш барий мугIараш. Царгара хьоkхам эц новкъосташа. Аккарца, ялат чуэцача ударникаш барашца, нийсбала гIерт ялаташ чуэцача дакъа лоацаш мел бараш.

Исханов Рашид — Гудермесски района «Терек» совхоза комбайнер. Норма 23 йолаш дийнахьа 32 тонн ялат аьрдад.

Стороженко Юрий — Шелковской района «Коминтерн» колхоза комбайнер. Норма 20 йолаш дийнахьа доаккха ялат 26 тоннага кхоачадаьд. Ялат чуэца доладелча денз комбайна бункер чура 128 тонн ялат хьаденнад.

Эдиев Юнус — Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза комбайнер. Ялат чуэца доладелча денз 100 гектар хьекхай, 244 тонн ялат даькхад.

Деррига низаш — ялат толаме чуэцара! Лоацача ханеи ца дойташи чуэцаргда вай ялаташ!

ХIара сахьатах пайда эца

Каст-каста догIаш делхаро дIадех ялат чуэцилга къаьстта веркэм тIабахийта вIаштIехьдоаккхилга.

Этта хьал теркал а деш, дукхагIа йолча колхозашкеи совхозашкеи де мел доагIар ду ялат чуэцилга сихдара. Из ала доагIа Шелковской, Гудермесски, Грозненски, Наурски районий боахамех. Дерригача ка болча ялатах 30—85 процент дар чуийцад цар.

Цхьабакъда цигарчарел дукха эргаш хьалаш деце а ялат чуэцилга ледара леладу Шалински района колхозашеи совхозашеи. Масала, 82 комбайнах болх беш яц 10 мара, хIаьта 38 жаткax — 9 мара. Цудухьа ялат чуэцарга диллача республике 11 моттиге я из район. Ленина цIерагIа йола колхоз (председатель У. Абдурзуков, парткома секретарь Р. Сулейманов), «Автуринский» совхоз (директор Р. Ахмиев, парткома секретарь С.-М. Бакриев) санна дола боахамаш ялат кхаьча даьнна долдаше хIанз а из чуэца доладеннадац.

Района партийни, советски, юртбоахама органий, колхозийни совхозийн кулгалхоша нийслуш йола халонаш эшаяра лерттIа уйла а яь деш хайра хIама дац.

Ялат чуэцилга доагIIача бесса леладац Сунженски, Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски а кхыча а районашка.

Декхар сенах латт аьлча, из латт ялат чуэцара новкъарле ец мел дола кхоачамбоацараш массанахьа ма-могга сихагIа дIадахарах, ерригача техниката дикагIа болх байтарах, наьха къахьегам толашагIча тайпара вIаштIехьбаккхарах, овсаре болх бара царна эша культурно-бытовой хьалаш Iалашдарах.

1977 ШЕРА 30 ИЮНЬ ХЬАТIАКХОАЧАШ ЯЛАТ ЧУЭЦАР

Районаш	Дерригa хьакхар (га)	Чуэца дезачох проценташа	Цу дакъе хьакхари аьдаи къаьста долаш (проценташ)	Аьрдая хьекхачох (проценташ)	Цкъаш дийнахьа чуэцад (дерригa в чуэца дезачох) проценташа
Шелковской	9150	85	84	48	4,5
Гудермесски	3500	42	48	75	8
Грозненски	13370	32	92	34	2
Наурски	5930	29	94	36	3,5
Надтеречни	4640	21	85	46	1,8
Ачхой-Мартановски	920	15	78	42	0,9
Ножай-Юртовски	320	13	—	100	—
Урус-Мартановски	1080	12	43	68	2,2
Сунженски	3310	12	42	57	1,6
Малгобекски	1200	8	71	22	—
Шалински	870	7	100	40	—
Республике гIолла	44290	23	80	45	2

Толаме дIаболабаьб кIамарс «Шалинский» совхоза кхаш леладераша. ХIанзле а 310 гектара тIара 870 тонн мукх чуийцаб. Уж толамаш доахача къаьстта доккха дакъа лоац комбайнера Висаев Абдулхьамида. Иштта дика болх бу цун воIо 7-ча класса дешархочо Висаев Абдулбека а. ХIара гектара тIара планал совгIа 5 центнер йолаш 27 центнер мукх чуэц цар. Кхаь дийнахьа баьча балха итог а яь карара кара тела цIе вымпели шиллша тум ахчеи делар царех хIаранена.

СУРТА ТIА: «Шалинский» совхоза комбайнераш Висаев Абдулхьамиди цун воI Абдулбеки.

И. ПЛИЕВА сурт.

ТIатеIIа къахьегаш ба хIанз ялат чуэцаш колхозийн совхозийн кхашка юрта механизатораш.

Республика Статистически управлене кхаьчача хоамаша хьахьокх 27 июнь тIакхоачаш

Ялат чуэцаш латт

хьажкIашн дуьген доацаш ялат 30,5 эзар гектара тIара чудена хилар, е планагIа укх шера чуэца дезачох 16 процент.

Лоаман районашка ухкачарех дIаиккхача республика ерригача колхозашкеи совхозашкеи чуэцаш да хIанз ялат.

Республике эггара хьалха гурахьа дийна ялат чуэца доладир Шелковской района механизатораша. ХIанзле 6,8 эзар гектара тIара мукхи кIаи хьекха баьнаб уж, ялат чуэцара план 64 процент кхоачаш а еш. Хьекхача ялатах 43 процент аьрда баьннаб шелковчанаш.

Дикен сихен чуэц гурахьа дийна ялаташ Гудермесски Грозненски районий юрта боахама къахьегамхоша а. Масала, гудермесцаша 27 проценти грозненцаша 34 проценти кхоачашъяьй ялаташ чуэцара планаш.

Хаоттамо новкъарло еш хиннаяле а дика хьувкъаяьй республика кхаш леладераша ялата культураш.

Республике хIанзчоа хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 21,4 центнер ялат чудахь.

Эггара дукхагIа хьувкъам, хIара гектара тIара 25,5 центнер Сунженски районе чубахь, хIаьта Урус-Мартановски районе — 25,1 центнер, Надтеречни районе — 21,7 центнер.

Ялат чуэцача болх геттара бехктокхаме ба юрта боахама къахьегамхошта. Цудухьа из ма-могга дикагIа вIаштIехьбаьккха чакхбаккхара ерригa шоай уйла тIаяхийта еза механизатораша кхыча болхлоша.

ДОАКЪАР—МА-МОГГА ДУКХАГIА

1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа а дезарех» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцама доагIIача тайпара жоп а луш хьинаре къахьегаш ба Шалински района «Южный» совхоза къахьегамхой. Дика вIаштIехьдаьккха дIахьу цар хьайбашта доакъар Iалашдара гIулакх. ЛаьрххIа вIашагIъелла доакъар Iалашдеш йола бригада я совхозе. Цун кулгалдеш ва йоккха опыти говзаля йола бригадир, коммунист Хатаев Iимран.

Совхозе кхоабаш ворхI бIаь гаргта бежан да. Царех доахан — 200. Царна лаьрхIа хьокхаш фермашка дIакхухьаш моша доакъар да хIанз. Цкъа чакхбаьнначул тIехьагIа хIанз шозлагIа люцерна хьокхаш ба совхоза механизатораш.

Укх шера хьайбашта лаьрхIа совхозе кийчъе езаш 325 тонн йол, 3186 тонн силос, 1125 тонн моша доакъар да. Таханарча дийнахьа детташ долча доаханна лаьрхIа Iалашдаьд моша доакъар ши бIаь совгIа тонн. Механизатораша фермашка хьатIаденад из. Къаьстта хьинаре къахьегаш хьабоагIа доакъар Iалашдеча механизатораш: Алиев Уби, Муслимов Сайпи, Дудагов Бауди, иштта кхыбараш. Iийрийна сатоссаш хьабоагIа уж кхай тIа. ХIаьта дийнахьара нормаш цар кхоачашъю юкъера лаьрхIача 150 процент. Люцерна геттара дика хиннай. ХIара гектара тIара план 90 центнер йолча цар чуэц 120—150 центнер люцерна.

Доакъар Iалашдеш йолча бригада тIачIоагIъяь пхиъ трактор, кхоъ косилка, кхоъ волокуша, шиъ йолхьинг, кхы йола техника я. Бригада болхлошта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Цу яхьо доккха гIо ду балха толамаш совдаха. Доакъар Iалашдаь чакхдаьнначул тIехьагIа къаьстта дика болх баьча механизаторашта ахчан совгIаташ дергда.

— Тха механизатораша чIоагIа къоабалъяь тIаийцай СССР кердача Конституце проект, КПСС ЦК майски Пленуме Леонид Ильич Брежнева яь доклад. Цу исторически документашта жоп а луш кхы а хьинарегIа къахьега соцам баьб тха механизатораша, — йоах совхоза керттерча агронома Алимсултанов Iусмана.

О. ШАДИЕВ.

Хадданза йоакхо е еза гIулакх

ХIара ди ме доал дукхагIа да колхозашкеи совхозашкеи Iалашду доакъар Iан замалахьа хьайбаш кхабара тоъам хиллал доакъар Iалашде гIерташ къахьег хьайбаш леладерашеи механизаторашеи. 27 июнь тIакхоачаш республике дикка тIехкхоачашъяьй сенаж кийчъяра план. Иштта, план 70 эзар тонн йолаш 78 эзар тонн Iалашдаьд из тайпа доакъар.

Планал дукха дукхагIа Iалашъяьй сенаж Ачхой-Мартановски, Грозненски, Сунженски, Шелковской районий боахамашка.

Йол Iалашъяра балхаш къаьстта дика вIаштIехьдаьхад: Гудермесски, Наурски, Шалински районашча. Цунна цхьана из тайпа доакъар кийчдара планаш кхоачашъе тIехьадус Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Сунженски, Назрановски районий боахамаш.

Баьций витаминни хьоар даккхара яьржача социалистически яхье хьалха ба из тайпа доакъар кийчдара шера план 98 процент кхоачашъяь Гудермесски района юрта боахама болхлой. Дика кхоачашду хьалхашка латта декхараш Ачхой-Мартановски, Сунженски, Наурски районий баьций витаминни хьоар доаккхараша. Цунца цхьана из тайпа доакъар кийчдара планаш кхоачашъе гаьна да Надтеречни, Назрановски, Урус-Мартановски районий боахамаш.

ХIанз тIатеIIа чуэцаш латт ка бола ялаташ. Кхай тIа дуса ча ший ханнахьеи цIендаьи хьагул а даь аргIаш а даь дIаоттадар доакъара база чIоагIъяра лоархIаме да. Из кхетаде деза юрта боахама къахьегамхоша. ТIеххьарча хана каст-каста догIа делх республике, ялаташ чуэца а, доакъар Iалашде а новкъарло еш. Цудухьа кхай тIа болх бе йиш хулийташ енача ханах ма-могга дикагIа пайда эца хьажа беза юрта боахама къахьегамхой.

27 июнь тIакхоачаш республике доакъар Iалашдарах йола СВОДКА

(план процентаща)

Районаш	йол	сенаж	баьций хьоар
1. Ачхой-Мартановски	8	185	68
2. Веденски	2	—	—
3. Грозненски	16	137	31
4. Гудермесски	47	119	98
5. Малгобекски	12	89	20
6. Надтеречни	27	35	11
7. Назрановски	12	59	12
8. Наурски	44	17	51
9. Ножай-Юртовски	31	19	—
10. Советски	—	—	—
11. Сунженски	10	159	58
12. Урус-Мартановски	20	35	10
13. Шалински	22	68	18
14. Шелковской	20	142	42
Грозный	80	—	—
Республике	22	111	37
Соахка 28 июнь тIакхоачаш хиннар	26	92	42

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи

«ХЬУВКЪАМА-77»— ШЕРРА НИКЪ

1977 ШЕРА ХЬУВКЪАМ ЧУЭЦАШ БОЛЧА АВТОТРАНСПОРТА БОЛХЛОИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬА УСЛОВЕХ.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советой облсовпрофой чIоагIъяьй 1977 шера хьувкъам чуэцаш болча болхлой яхьа условеш.

Оттадаь да карара кара тела ЦIе байракхи 1000 сом ахчан совгIати ялат чуэцара кулгалдеча республикански штабу могадича хIара итт дийнахьа Министрий Советой облсовпрофой хьожаделга.

Хьалхле яьккхача автоотряда карара кара тела ЦIе байракхи ахчан совгIати даларах бола соцам кепайоазой тIа а боакх радиой телевиденей гIолла дIа а кхайкабу.

ЯХЬА УСЛОВЕШ

Карара кара тела ЦIе байракхи цхьа эзар сом ахчан совгIати лу итт дийнахьа яьча итогех тонно-километрашка яьккхача эггара дукхагIа выработка йолча автоотряда.

1977 шера хьувкъам чуэцача болх беча автоотрядашта карара кара тела ЦIе байракхи ахчан совгIати хьожаду автомобильни транспортаца мухь дIа-юха кхахьара РСФСР Министрий Совета маьхий Госкомитета чIоагIдаьча цаI йолча тарифий прейскурантагIа сменни заданеш кхоачашъяра итогехи дени-бийсани 20 сахьатал кIезигагIа боацаш автомашинаша цахаддаш болх белга Iалашдарахи.

Автоотрядашта хьалхара моттигаш хьожаю цхьан автомашинас дийнахьа тонно-километрашка яьккха цхьа эзар километрал кIезигагIа йоацаш выработка йича.

Водителашта хьалда йолча преме дукхал автотранспортни предприятей кулгалхоша профсоюзни организацеца дага а баьле оттаю.

Ремонт еча болхлошта технически дикача хьале автомобилаш хулга Iалашдарах водителашта луча юкъерча преме 80 процент лу. Итт дийнахьа ялат чуэцача выработка лакхача нормашка кхачарах автоотряда начальника водителашта луча юкъерча преме 90 процент, механикаштеи диспетчераштеи 70 процент лу.

Итт дийнахьа автоотряду баьча балхах йола материалаш комиссега хьачулу транспортни предприятеша; материалашца хул отрядо дIа-юха бихьа мухь мелаб а малагIа ба а тIадола колхозо е совхозо енна справка. Автоотряд лархIа еза 15-нел кIезигагIа автомобиль йоаца колонна.

Отряда юкъе преми екъаш юкъе бахийтац производстве гIалаташ дувлийта, къахьегама дисциплина телхаяь наькъатранспортни бокъонаш телхаяь болхлой.

ШИХАЛИ КУРБАНОВА ЦIЕРАГIЧА МУЗЫКАЛЬНИ КОМЕДЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКИ ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ТЕАТРА КОЛЛЕКТИВАНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1977 шера аьхки гастролеш йолча хана тIехдика говзал гойташи республика къахьегамхошта коммунистически кхетам луча, культурни гIулакх деча хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Сийлен грамота лойла Шихали Курбанова цIерагIча музыкальни комеде Азербайджански паччахьалкхен театра коллективана.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный, 1977 шу. 29 июнь.

СОВГIАТАШ ДIАДЕННАД

Укх деношка КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политически просвещене ЦIагIа гулбелар вай республикера дукха производства хьалхле лелаераш, машинашъеча, приборашарахецача предприятей болхлой, энергетикаш, моттигерча промышленноста, бытовой гIулакх ду, «Терек» яхача объединене мебель арахеца болхлой.

Укхаза торжественни хьале, дукхача наха хьалхашка СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа Советски Союза орденаши медалаши дIаелар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела нов. Х. Х. Бокова 1976 шера планаши социалистически декхараши тIеххкхоачашдеча белгалбаьннарашта. Веррига а 88 саг вар белгалваьккхар.

Иштта укх денопка правительства лакха совгIаташ дIаделар халкъа боахама кхыча доакъошка къахьегараштa а.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела нов. М. А. Керимова орденаши медалаши дIаелар «Чечингушвино», «Консервплодоовощ» объединеней, маьхка комбината, шекар доаккхача завода, дулха комбината, гормолзавода, кхачан промышленноста кхыча предприятей 35 болхлочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела Т. М. Дидигова паччахьалкхен совгIаташ дIаделар жилищно-коммунальни боахама министерства предприятешка хьалхле лелаеча 16 сага.

Орденаши медалаши дIаелар 1976 шера социалистически яхье котбаьннача торговлеи общественни кхачани 12 болхлочоа. Уж совгIаташ дIаделар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара Н. Я. Правеньке.

Торжественни собранешка совгIаташ деннарий цIерагIа баркал оалаш къамаьлаш дир «Электроприбор» завода токара Е. Г. Письменне, Сунженски райбыткомбината закройщицас М. С. Высочинскаяс, Шалински мельзавода мастера С.-А. И. Хапаева, «Чечингушремстрой» треста шофера В. Т. Александрова, кхычар.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БОЛХЛОЙ СЕМИНАР

Самардийнахьа КПСС Ленински райкоме партийни организацей секретарий идеологически балха болча заместителий аргIанара семинар чакхъяьлар.

Цига дийцар къахьегамхой депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дара, 19 июне кхаж тассара баьча балха итогехи СССР кердача Конституце проект шерра ювцара, Iомаяра партийни организацей декхарехи дола дош. Цу хьакъехьа доклад йир парте райкома шоллагIча секретара Ю. В. Мареченкова.

Семинара иштта къоастадир укх гарггарча хана политдешара сете гIолла мехка Керттерча Закона проект Iомаяра хIара къахьегама коллективе дешара группаш вIашагIйоxка а занятеш чакхъяха а езаш хилар.

Агитационно-массови болх дика вIаштIехьбаьккхача агитпунктай заведующешта, толашагIболча агитатораштa КПСС райкома Сийлен грамоташ елар.

Конституце проекта пропаганда яра дIахо шерра болх болх бе декхарийла йир агитколлективаш, кхыбола идеологически болхлой.

НИЗ БОЛАШ ЛАТТ ЗАВОДАГА

Парте XXV съезде белгал ма-даккхара, производственни низах бизза пайда эца торо хургьи йолаш мел йола торонаш гуча а йоахаш, технически хьалаш эрга а доахаш, организационно-технически мероприятеш чакхъяхарца болх дIахьойя. Эффективностен продукце дикален пятилетка аьнна цIи тилла йола иттлагIа пятилетка толамца чакхъяккхара дииза даргдоаца гIулакх да производственни низах боагIIача беса пайда эцар.

Керттера фондаш пайда хургболча дIа а ухийташ балха эффективность лакхъяр чIоагIа теркам тIабахийта леладу тха заводе. Каст-каста ю керттерча фондех пайда эцара анализ. Цунга хьежжа вIаштIехьдоал дIахо йодача хана уж дIаяхийта еза моттигаш белгалъе.

ИйслагIча пятилеткаи иттлагIча пяталетка шин шереи технически дакъе завод эргаяхаро, фондаш алсамъяхаро дикка дегIабоалабаьб завода низ.

Планага диллача, завод лекхарийла яр 10 миллион сома маьха продукци арахецал низ болаш хила. ХIаьта из продукци арахеца цун вIаштIехьдаьлар 1972 шера. Цу шера цо арахийцар 10,7 миллион сома маьха продукци. ХIаьта 1976 шера цо енна продукци хилар 13,23 миллион сом мах болаш. ДIаухийтача фондех дикагIа пайда эцара юкъеххуаж эггара дикагIа аьттув луш дола наькъаш. Алхха 1977 шера заводера оборудовани кердачунца хувцара дIадахийта лерхI 140 эзар сом. Шу чакхдоалаш дIадахар метта эттачул тIехьагIа цунах баргба 90 эзар сом пайда, къахьегама овсарле 103,5 процентага дIакхоачаргья.

Укх шерарча планагIа заводе оттаеш я 5 автоматически ах автоматически оборудовани. Инструментальни цехе слесарь-инструментальщик волча А. Котиева хьалхленца ханал хьалха дIаоттаяь яьннай 4Б 723 яха штампий а прессформай а оатхалашта электроимпульсни обработка ю керда станок. хIанз вIашагIйоалаш я «холодновысадочни» оала винташ хьаеш йола станоки кхы цхьаькха прессовочни оборудовании. Керда оборудовани завода юкъеххухь морально а физически а къаенна техника дIа а йоахаш. Иштта завода низ совбаккхара новкъостал ду оборудованеца модернизаци яро, организационно-технически бехках техника сеца ца латтийтаро. Цул совгIа техника сеца ца латтийташ болхлой моттигашка бедал, материал, инструменташ, кхы эшараш ший ханнахьа хьатIакхахьарца.

Технологически оборудованена модернизаци еча, прогрессивни технологи балха юкъе йоалаеча, тохкамий стендашта рационализаци юкъеххувлача къаьстта доккха дакъа лоац электрика М. Бариева, мехцеха инженер-технолога С. Черныха, констрольно-бустама приборашт товеча слесараша А. Маматиева, А. Костоева.

М. Бариева еннача предложенех модернизаци е вIаштIехьдаьлар IA 616 яхача токарно-винторезни станока. Ах автоматически режимаца эргаяьккхача цу станока къахьегама овсарле массехказза алсамъяьлар. ХIаьта слесараша А. Матиевеи А. Костоевеи еннача предложене торо хилийтар автоматически контрола система балха эффективность дикка лакхъе, цун сеца латта ха лоацъе оатхалий дикал тIехдика хилийта. Операцешта юкъера ха лоацъяраи завода ерригача моттигах пайда эцараи керда планировка яьй цхьайолча цехий участкашта. Цига дIайолаяьй Министерства заказаш кхоачашду поточни линеш.

ЗIамигача серей керда участок хьаелларо торо хулийт «ЗИЛ-131» яхача машина шасе тIа хIама йоxъаю агрегати басар тоха бакаши тIа а оттаяь йола кердача тайпара оборудовани хьае. Цу участка лархIа тIа хьалъе лерхI цу тайпара машинаш хьаергйола йоккха корпус.

ДIаухийтача фондах дукхагIа пайда эцара боккхача лоархIаме да цхьан метте массехк болх чакхбаккха йиш йолаш оборудовани эргаяккхара коэффициент лакхъяр. ХIанз заводе цун боарам 1,43 ба. Масала, цхьан оборудоване тIа хьаю бос болча металлех, сплавех, прессаца теIа а еш пластмассех эшаш йола оатхалаш. ЛаьрххIа оборудовани а ца оттаеш укх шера арахецаргйола пластмассай оатхалаш 3,6-зза дукхагIа хургья 1970 шера арахецаш хиннарашца нийсйича, хIаьта бос болча металлех ераш — 2,6-зза. Цул совгIа оборудование дукхал 1,8-зза кIезигагIа хургья.

Лакхе вай йийцача а кхыйолча а эргалонаша торо хилийтай 1970 шерачул 1976 шера арахийца продукци 1,3-зза алсамъяккха. Шера завода низах эца пайда 70,6 процентагара 94,3 процентага кхоачаш лакхбе, фондаш дIаахийтарах боала пайда 1,87 сомагара 2,58 сомага кхоачаш совбаккха.

Цхьабакъда, заводе хIанз а нийслу цхьаьца кхоачамбоацараш. Болхлой хувцабалар а кхоачам хиллал квалификаци йола болхлой ца хилар а бахьан долаш бизза пайда эца торо хилац технически а электрически а оборудованех. Уж кхоачамбоацараш дIадахара ший ерригa уйла тIаерзаяьй хIанз завода коллективо. Из тхоай вIаштIехьдаргда а мотт сона.

Х. ТАМАСХАНОВ,
«Электроинструмент» завода керттера инженер.

СОАХКАРЧУЛ ДУКХАГIА

Дика хьоkхамаш гойташ хьабоагIа иттлагIча пятилетка укх шоллагIча юбилейни шера Шелковской района Ленина цIерагIча колхоза хьайбаш леладераш.

Соахка хинначул цкъан-ахаззеи дукхагIа шура йоакхх цар укх шера хIара кхоабача Iаттагара. Цу гIулаххо торо хилийтар паччахьалкхенга шура йосхара ах шера план дикка тIеххкхоачашъе. Иштта, ах шера планагIа 500 тонн йохка езаш хиннача 1 июль тIакхоачаш дукха хIама ца эшаш 630 тонн шура еххар совхоза хьайбаш леладераша паччахьалкхенга.

Дега тоам беш да шура соахка йоаккхаш хинначул хьаьнагIа хилар а. Иштта, нагахьа санна соахка ах шера яьккхача шурий хьоанал юкъера лаьрхIача 3,6 процент хиннаяле укх шера 3,72 процент я.

Уж толамаш доахаш къаьстта доккха дакъа лаьцар социалистически яхьа хьалхарча мугIарашка болча дояркаша Магомадова Сидратас, Кулешова Марияс, Габараева Лизаветас, Яхъяева ТIауса.

Дег тIара къоабалъеш тIаийцар совхоза хьайбаш леладераша кердача Конституце проект. Вай мехка берригача наха лоархIаме долча цу документа жоп луш хьайбай продукци яккхараи из паччахьалкхенга йохкарай шу долалуш тIаийца социалистически декхараш Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача дийнахьа кхоачашде лаьрхIад совхоза фермай къахьегамхоша.

Х. МАГОМЕТОВ.

ВАЙ ВАХАРА КЕРТТЕРА ЗАКОН

СССР КОНСТИТУЦЕ ПРОЕКТ ЮВЦАШ

ТОЛАМГА ДОЛХА НАЬКЪАШ

Дукта хIама ца эшаш 1700 гектара тIа тайп-тайпара культураш кхею тха механизированни отряде. ХIаьта СССР берригача къахьегамхошка долча КПСС ЦК письмона жоп луш оаха социалистически декхар тIайийцадар план 21 йолаш хIара гектара тIара 25 центнер ка бола ялаташ, чуда хIаьта шекара свеклаш план 200 йолаш — 250 центнер, хьажкIаш план 30 йолаш — 45 центнер, генараш план 11 йолаш —15 центнер и. дI. кх.

Лаьрхlар кхоачашдар духьа йолаш йола еррига торонаш оарцагIъяьха из, хьинар кхо ца деш къахьийгар ер юбилейни шу доладеннача хьалхарча деношка денз. Иштта, гурахьа дийнача ялата ший ханнахьа минеральни удобренешца подкормка а яь оасар дара гербицадаш техар. Агротехнически дикагIа йолча хана лакха кондици йола фу тоссаш дIайийра бIаьсти юв еррига культураш. ХIанз хий дуллача кхашка дIайийнача хIамашта хий дуллаш, оасар, деш, кхыдола Iунал деш къахьег. Йоакхо ярга хьежжа дика хьувкъаш латт бIаьсти дIайийна культураш. Дог гIоздоаккхаш да хIанз чуэца доладаь гурахьа дIадийна ялат а.

Пхи звено хургья тха боахаме ялат чуэцаш. Царех цхьаннена кулгалдеш со ва. Пхи саг ва тха звене. ХIаьта звеношта юкъе яьржача яхье оаха лерхI хьалхара моттиг яккха. Ялат цIена чуэцара къаьстта теркам тIабохийтаргба.

Хьувкъаш латтача а хьийкъача а культурашка а хьежжа, шоай торонаш а лаьрхIа, кердача Конституце проекто, КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежнев СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла хьаржаро хьинар айдаьча тха механизированни отряда къахьегамхоша керда социалистически декхараш тIайийцад. Цар лаьрхIад ка бола ялат хIара гектара тIара 26 центнер, фуалъяьха хьажкIаш — 50 центнер, шекара свеклаш — 300 центнер чуя. ЛаьрхIар кхоачашдергхиларах теш со. ХIана аьлча цхьа барт, безам болаш, моллагIча хана вIаши новкъостал де кийча болаш къахьегаш ба беррига механизатораш. ХIаьта Новрзукаев Салауди, Териев Мусост, Абдулмежидов ХIарон, Саидов Мухьади санна йоккха балха опыт йолча механизатораша къоначарна хадданза новкъостал ду.

Шеко а йоацаш толамаш даха тхона доккха новкъостал ду къахьегама дисциплина чIоагIа хиларо. экономика чIоагIъярах хIаравар ше бехктокхаме волга кхетадеш хиларо.

Дика аьнна да кердача Конституце проекта 13 статья тIа. Иштта: «Обществана болча пайдана къахьегарои цунах хьахуларашен белгалдоах обществера сага гIулакхаш. Паччахьалкхено материальнии моральнии стимулаш цхьана тар в.еш, гIо ду къахьегамах советски сага вахара эггара хьалха хиланза дергдоаца хIама дара».

Аз уж дешаш кхетадечох къа а ца хьегаш, хIаьта общественна пайда а ца беш бола нах лоархIаш а сийдеш а бац советски общества. Цудухьа сона бакъахьа хетар цу статьяна: **«Общества болча пайдана къа а ца хьегаш, йовсаралла а баьнна лелаш бола нах бехктокхаме оз»**, аьнна йола кхы а цхьа пункт тIатехача.

Б. САИДОВ,
Шалински района «Джалка» совхоза механизированни отряда начальник.

Тха хьаштаща ма-яххара я

КПСС ЦК майски Пленуме къоабал а яь къахьегамхошка шерра ювцийтар духьа кепатеха йола СССР кердача Конституце проект оаха социалистически демократи дIахо дегIайоалаяра баьккха бокхха гIа санна лоархI. Из геттара дика холуш да цун хIара статья Iойийшача.

Укх деношка тха коллектива юкъара собрани хилар Кертторча Закона проект ювцара хетаяь. Цига къамаьлаш даьча коллективерча наха хьакхайкадир шоаш Коммунистически партеи Советски правительствеи чурчеи арахьарчеи политикана мутIахьа хилар, доккхал деш дувцар вай мехка а шоай вахаре а хиннача эргалонех, хIаьта массава цхьан дагара волаш къоабалйир проект.

Шоаш СССР Конституце проект ювцаш даь къамаьлаш Октябра 60 шу дизара юбилей сийна тIайийца лакха социалистически декхараш кхоачашдара деш долчунца, болх дикагIа вIаштIехьбаккхара де эшачунца дувзаш дир цар.

Проекта № 53 йолча статья тIа аьннад: «...Саг яр-яхар чIоагIду кхалгасеи маIача сагеи лоIамагIа». Цунна тIатоха доагIаш хет сона: **«шоай лоIамагIа вIашагIкхета гIертачарна духьале ераш законагIа бехктокхаме оза боагIа»** яха дешаш, дIахо додар ший долчча тайпара дута а дуташ.

Дай ноаной, гаргарча наха зIамигача сагеи йиIийи безам теркал ца беш уж низагIа вIашагIтоха гIерташ, кагий нах шоайла цхьан дагара а болаш, керда дезал хьабе эттача царна духьала еш болчарна йоагIаш йола баргал хургья цох. ХIаьта цу тайпара айпе гIулакхаш вайна юкъе зIанз а нийслуш долга ховш ма-дий.

Б. ШАДЫЖЕВ,
Назрановски районни бувзама узела начальник.

ДОККХАЛДЕ ЙИШ ЙОЛА ХУВЦАМАШ

Советски халкъа исторе йоккха моттиг дIалоацаш шу хургда укх карарча шерах. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара даха ма-доагIа накхадахара тIехь шерра социалистически яхь а йоаржаь вай къахьегаш доахжача укх юбилейни шера советски нахага ювцийта аьнна СССР кердача Конституце проект араялар вай вахаре доккха гIулакх да. Цо къаьгга хьахьокх вай общества вахар кIоаргга демократически маIан долаш долга.

Вай сийлахь-йоккхача Даьхенна, вай халкъа Коммунистически парте хьалхленца карагIдаьннараш дисза чулаьца документ дола СССР Конституце проекта дега чIоагIа тоам хулаш дийшад аз. Са теркам тIаозаш я, се лора болх беш хиларга хьежжа, проекта тIара 42-гIа статья. Цу тIа йоах: «СССР гражданий шоай унахцIено лорае бокъо я» ДIахо цу статьяе хьахьокх советски наьха из бокъо вахаре кхоачашъяра паччахьалкхенои обществаи фу ду.

Бахача наха деш дола медицински гIулакх массанешга дIакхоачийташи мах тела ца безаши делга дуне тIа эггара хьалха Iалашдаьча вай мехко цу хьакъехьа даьха толамаш моллагIча капиталистически мехко даьхарашца нийсде йиш йоацаш доккха да. Вай мехка медицина дегIайоалаяра даькъе карагIдийнараш къаьгга гуш да духхьал тха цхьан района вахар зийча а.

Паччахьа Россе эггара тIехьайисача йистоех цаI хиннай Наьсарен район. Революци ялалехьа тхо долча болх беш цхьаь цаI медицински болхло а медицински учреждени а хиннаяц. ХIаьта укхаза бахача наха юкъе, эзараш вахараш хоададеш, каст-каста хьувш хиннад тайп-тайпара инфекционни лазараш. Къаьстта дукха довш хиннад Iодаьчул тIехьагIа дахаш цхьа шу лаккханза дола бераш. Дешар-йоазув па ховш. баьде, къе-миска баьханах, кхы шоай де хIама а доацаш. хIама ца ховча моллашка, хьежача нахага гIо деха аха безаш хиннаб.

Из гIулакх овлангара дена хувцаделар Советий Iаьдал эттача шерашка. 1925-ча шера Наьсар-Керте хьайийллар ГIалгIайчене эггара хьалхара хила хьаьха йола 25 унахочоа Iовнжа дарба де йиш йола больница. ТIема лор хиннача азербайджанца К. А. Алибекова хьинарагIа цул тIехьагIа Наьсаре хьайийллар районни больница а районерча цхьаццайолча юрташка амбулаторно поликлинически учреждениш а. Из хьалхара юхьиг яр.

Тахан тхо долча я йоккха дарбан - профилактически учреждений сеть. Районе бахача наха вай ханарча медицински Iилмо дIа ма-дехха дарбанпрофилактически гIулакх деш я 275 менги бола ши больница, 60 менги бола цхьа участкови больница, 6 лорий участоки 11 фельдшерско-акушерски пункти. Эшачунца дика Iалашъяь я «Электроинструмент» заводера, трикотажни фабрикера, мельзаводера унахцIенон пункташ. Дийнахьа а бус а унахочоа гIо де кийча я «скори помоща» станци. ХIаьта эггара зIамагIболча наьсархой унахцIено лораеш ба берий консультацера медицина болхлой.

Укх тIеххьарча шерашка Наьсаре хьайийллай цергий протезаш еча кабинеташца Iалашъяь йола стоматологически отделени. Центральни районни больницерча поликлиннике шоай болх дIаболабаьб кардиологически, онкологически, травматологически, кхыйолча кабинеташа, лорий кадрашца чIоагIъяьй клинически биохимически лабораториш. Ши шу да г. Назране кхалнаьха консультаци хьайийлла а. ХIаьта лоаман юрташка бахача наха деш дола медицински гIулакх тоадар духьа ЖIайрахьарча фельдшерски пунктах соахка лорий участок яьй. Эггара гаьнагIа уллача Хьули яхача юрта хьайийллай фельдшерски пункт. ХIана ЖIайрахьарча лорий участке болх беш ва йоккха балха опыт йола лор-терапевт, пергий лор. УчасткацатIа тIачIоагIъяьй цIена санитарни машина.

Гуш ма-хиллара, дикка дегIаденад районе медицински учреждениш хьалъяра гIулакх. Цхьабакъда тIехь-тIайсагIача хана кхы а дегIадоагIаргда тхо долча бахача наха медицински гIулакх делга. Укх шера г. Назране хьалде доладаьд кердача больница массехк цIа. Цу больнице Iовижа дарба де йиш хургья 250 сага, хIаьта цига хьаелларгйолча поликлинико дийнахьа 600 саг тIаэцаргва. Керда больница хьалъяра хьахийцад 3 миллиони 149 эзари зом ахча.

Района медицински болхлоша къаьстта дукха теркам тIаухийт промышленни предприятей, совхозий къахьегамхошта юкъе дарбан - профилактически гIулакхаш чакхдахара. Цудухьа укх тIехьарча шерашка царна юкъе дикка лохденнад цамогараш гучадувлилга, лакхъеннай болхлой унахцIенон индекс.

Бахача наьха унахцIено лораеш я районерча лорийи юкъерча медицински звено болхлойи йоккха отряд. ХIанз цун мугIарашка латт 70 гаргга лори 170 юкъера дешар дийша медицински болхлои. ДукхагIбола лораш мехка толашагIйолча медицински базашка шоай говзал лакхъеш специализаци чакхъяьккха ба. Царех дукхачар чакхъяьхай клинически ординатураш, хIаьта ши саг заочни аспирантуре деша а вагIаш кандидатски диссертацеш язъеш ва. Дукххача лорашех юкъерча медицински звено болхлошех даккха хIама доацаш болх цIена баьца, унахой йоакхо ярца наха юкъе шоай сий даьккхад.

Цхьайтта шу да терапевта Томова Тамара Мухтаровнас районе болх бу. Цу цхьайтта шера хIара дийнахьа ше ца кхоеш къахьегарцеи ший болх боарам боацаш безаш хиларцеи советски лора сийдола цIи лакха лоаттаю цо. Цо кулгалдеш йола терапевтически отделени районни больнице эггара толашагIа лоархIаш я. Т. М. Томовас дарба деча дика пайда ийбу лазар тахкара кердагIча методикехи дарба дара толашагIйолча медикаментозни средстваехи. Iилман балха тIера йола из хIанз Ставрополерча медицински института заочни аспирантуре дешаш я.

Шовзткъа шу гаргга ха я ЖIайрахьа акушерка йолаш Юшкина Мария Борисовнас болх бу. Цо ший вахар чIоагIа дийзад гIалгIай къамацеи вай республика цу башха-хозача лоаман моттигацеи. Укхаза болх беча итташ шерашка цу эздийча эрсий кхалсаго гIо даьд эзараш долча бераштa цо Iоажалах баьхаб бIаьш бола кхалнах. Пенсе а яха ший салаIа йиза бокъо йолаше а Мария Борисовна тахан а тIехь наьха дукхьа къахьегаш я. ЖIайрахьа цхьаккха саг хургвац из ца лоархIаши цун сий ца деши. Цу тайпара дика дош ала мегаргдолаш, бахача наьха беза болаш медицински болхлой дукха ба Наьсарен районе.

Вай лакхе белгал ма-даккхара, Советий Iаьдал далале хьалха медицински учрежденеш а болх беш цхьаккха лор а ца хиннача тха районе хIанз шерра яьржай наьха унахцIено лорайра хIанзарча замо дIа ма-дехха йола бIарчча система. Из хьакхоллача, дегIакхувлача юхьнга тIа лаьттаб гIалгIай къамах бола хьалхара лораш санна эрсех, азербайджанцех, украинцех, кхыдолча дукххача къамех бола лораш. ВIаши интернациональни гIо-новкъостал делга вай мехка дахача къамий башха-дикача оамала къаьгга цхьа тешал хет сона цунах. Из оамал вай массане боча а еза а хила еза, хIана аьлча из советски наьха вахара закон а хинна дIаэттай. Вайннга наькъаш дийхкад къамаш хийра дахара гIулакхашта. СССР Конституце проекта 36-ча статья тIа дIаяздаь да: «Расови къамаи белгалонегIа мичча бесса оттадаь а гражданий бокъонашта доазув оттадича, гучахьа е къайлагIа царна совленаш елча, хIаьта иштта мичча беса баь а раса е къам тIехдоахаш моастагIа**ла, е дош ца хеташ хьехам би**ча законагIа таIазар ду». Сона хетачох цу статья тIа тIатехача бакъахьа хургдар ер дешаш: **«Цунах обществанеи халкъаи духьала даь зулам лоархI»**, аьнна.

Б. АУШЕВ,
Наьсарен района керттерча лора заместитель, СССР унахцIено лораяра отличник.

ВЛКСМ обкома пленум

Самардийнахьа КПСС Грозненски горкома заседаней зале ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома арглаьара VII пленум хилар. Цига «СССР Конституце проектахи КПСС ЦК майски (1977 ш.) Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тIара хьадоагIача комсомольски организацей декхарехи» доклад йир ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара **Т. У. Махмудхаджиевас.**

Дийцача деша хьакъехьа преиеех къамаьлаш дир **С. Элесова** — ВЛКСМ Веденски райкома хьалхарча секретара, **Р. Бузуртанова** — ВЛКСМ Малгобекски горкома хьалхарча секретара, **А. Буваненкос** — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода аппаратчика, **Р. Базгиева** — ВЛКСМ Грозненски райкома хьалхарча секретара, **М. Умхаджаевас** — СССР Лакхехьарча Совета депутата, Урус-Мартановски района «Горец» совхоза доярка.

СССР Конституце проект шерра ювцараи Iомаяраи тIаберзабаь соцам тIайийцар пленумо.

Лаьтта лорадар — хIаране декхар

Кердача Конституце проекта 18 статья тIа аьннад, «ХIанзарчеи хьатIахургдолчеи ноахалий гIулакха лаьттеи цун ченаши, лаьттах тIайоалеи дийнен хIамаш лораяри царех Iилман ларда тIа рационально пайда эцари, фои хийи цIена лоаттадар, Iалама рузкъа алсамдувлилга Iалашдар, сага гонахьара Iалам тоадеина хилийтар духьа данза даргдоацар ду СССР-е».

Юхаметтаоттаьчул тIехьагIа Iалаьмате чIоагIа болх баьб вай республике мехка керттерча рузкъах — лаьттах рационально пайда эцарга диллача. Цу юкъа кара а дерзадаь, оахама юкъедоаладаьд 130 эзар гектар лаьтта. Нагахьа санна Нохч-ГIалгIай АССР хIанзарча доазонашка оаха лаьтта 280 эзар гектар хиннадале, 1976 шера 1 ноябре 410 эзар гектар дар из. Шоана ма-гарра, чIоагIа а вайна массанена эшаш а болх ба баьр. Лаьттан иштта йоакхо яро вай республика колхозашкеи совхозашкеи йиш хилийтай шера 270 эзар тонн доаккхаш хинна ялат 500 эзар тоннага дIакхоачаде.

Керда карадерзадаьча лаьтташ тIа Iодехкар «Орджоникидзевский», «Овощевод», «Бамутский», «Урожайный», «Новосельский», «Ореховский» совхозаш санна дола боахамаш. Керда карадерзадаь лаьтташ кхаьчар «Самашкинский», «Лермонтовский», «Автуринский», «Джалка», «Шалинский», дуккха кхыча совхозашка.

Уж дар хайра пайда луш доаца кIотаргаши кагий хьулгаши, даьгIенаш а цонаш а, ушалаш тIахиннеи сов тIаьдеи лаьтташ. Цар деш хIама дацар кхаш бIехделга юртбоахама производство лерттIа вIаштIехьъяккхара новкъаоле елга мара. Тахан цу лаьтташа ялатал совгIа республике доахача баьцадаарех, сомах, шекара свеклаех 70 процент гаргга тел. ХIаьта а ала доагIа, уж балхаш чакхдоахача хана хьаштдоацараш а леладаь хилар. Из кампани дIайолаеннача юххье денз оаха тхоьй хурдаь колхозийи совхозийи кулгалхошка, «Сельхозтехника» районни отделенешка, райгорисполкомий юрта боахама производственни управленешка дIаяхар, кIотаргаши кагий хьунаши хоарцаеш культурно-технически балхаш деча къаьстта лоралуш хила деза, шаьрача моттигашка гIолла долхача хишта гонахьарча лаьтташ тIара гаьнаш херцае мегаргьяц, хIана аьлча цунах талха тарлу хин гонахьарча Iалама режим. Цхьабакъда, специалистий цу хьехамга ла ца а дувгIаш, дукхагIа йолча моттигашка кIотаргаши хьунаши дIаяьха хиний бердашта йисте кхаччалца. Из дарах фу хилар? Из бахьан долаш докъаделар доккхий хиш хьаллоаттадеш хинна Iалаьмате дукха кагий тоатолгаши хьасташи, е цар чура хьаухa хий геттара кIезигделар, хиний бердаш чухерца даьлар кIотаргашкеи хьунашкеи лийнна дукха оакхарийи оалхазараши тIаш аьнна дайна дIадаьлар, сов дукха гаьнаш херцаьча моттигашка кхыметтел микроклимат а хувцаелар. Бакъдар аьлча цу гIулакхо доккха зе дир Iалама, хIаьта хIанз кхыметтел кIезиг дукха а из зе юхаметтадоаде дезаргда. Iалам — хозне а цунца цхьана чIоагIа боча а хIама. Из боча хозне хьакхоллаш бIаьш а эзараш а шераш даха деза цун, хIаьта саго вIалла хала а доацаш хIалакдергда из.

ЧIоагIгIа хьожаш, дукха болх бу хIанз керда лаьтташ карадерзадеш. ХьалхагIа санна а ца деш, кхыча тайпара ду уж балхаш — Iалама зе ца деш, дита йиш йолаши эшаши мел дар шо-шоай метте дитийта гIерт боахамаш, вешта аьлча уж дешаш Iилман наькъаца леладу. ХIаьта цу гIулакхаз доккха новкъостал ду республикерча Iалам лорадеча общества а, цун бехктокхамеча секретара нов. В. В. Пирожкова а, общества председатела заместитела нов. В. А. Древецке а.

Лаьттан беркат алсамдаккхар — вай декхар. Уж деррига хIамаш ши-шегIа хьахулаш дац. Цу гIулакха ха, специалисташ, керттерча даькъе рузкъа — ахча эш. ХIаьта паччaхьалкхено лаьттан законодательства тIа къаьстта статья оттаяьй цу хьакъехьа. Ховш да, промышленноста гIулакха гIирсаш хьалдара хIара шера юрта боахамера тоъал дукха лаьтташ дIателилга. Вакъдар аьлча, уж-м дIа ца тийлача даргдолаш а дац промышленность, городаш, юрташ чIоагIгIа дегIаухача хьалашка. Лаьттан законодательства яхачох, оборотацара дIакъестадеш дола лаьтташ, керда лаьтташ карадерзадара чотах юхаметтаоттаде дезаш да. ХIаьта цу гIулакха эша ахча шоашта пайда эцара уж дIалийцача организацеша тела дезаш да. Юрта боахамца дувзаденна доаца гIирсаш хьалдара лаьтта далара хьакъехьа Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета соцам хIара оаха массаза язбу, цу тIа хул юрта боахамгара дIайийцача лаьтташта меттел керда лаьтташ карадерзадарга, дIадола ахча юрта боахама министерства спецсчета тIа Iодилла предприятеш, учреждениш, организацеш декхарийла еш йола пункт. Из ахча Iодилла деза колхозашкарен совхозашкарен лаьтташ дIакхаьчачул тIехьагIа 3 бутт ха ялалехьа. Цхьайолча организацеша, шоай декхар кхоачаш а деш, шоай хиннахьа дIател ахча, хIаьта колхозашеи совхозашеи цунах пайда эц шоай дола лаьтташ тоадара е кердадараш карадерзадара.

Цхьабакъда цхьайолча предприятеша кхоачашдац правительства соцамаш. Лаьттан законодательство телхаду шоашта тIадожадаь ахча дIателац, цудухьа юрта боахама экономикана доккха зе а ду.

1976 шера керда лаьтташ карадерзадара юртбоахама органашта 267,6 эзар сом дала дезаш яр предприятеш, учрежденеш, организацеш ХIаьта дIаденнар дац 37,4 эзар сом а. Иштта мара цу деша кхы терко ца еш хилар юкъарча гIулакха зе ду. Вайна мехкдаьтта, наькъаш, газ, кирпишк ийша ца Iеш, эггара чIоагIагIа эш ялат, баьцадаараш, сом, дулх ХIаьта, нагахьа санна юртбоахама органаша, промышленностан гIишлоний индустренеи эшараш кхета а деш, массаза а царна эша лаьтта дIателаш хилча, цар оттадара дукха ха а рузкъа а дезац, даь гIулакх доаден бехктокхам байбеи, уж декхарийла я юртбоахама оборотах лаьтта дIакъоастадарца шоаш юрта боахама даь зе юхаметтаоттаде.

Цу гIулакха массаза а шоай декхараш телхаду «Грознефть» объединене. Ищерски наькъаш дехкача-тоадеча управлене, Анисимова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача завозо, «Росводремстрой» яхача объединене Сунженски ПМК-ас, Аргунски гIишлой материалийи гIишлой индустреи комбинато, дукхача кхыча предприятешеи организацешеи.

Нагахьа санна бакъдарашка вай хьежача гучадаргда 1975 шера а гIулакх кхы дикагIа лаьтта ца хилар 1975 шера 12 августе № 619 а йолаш Нохч-ГIалгIай АССР Совмино баьча соцамагIа г. Гудермеса хий тIаувзаргдола гIирсаш хьалдара Къилбаседа-Кавказски синтетически каучука завода деннадар лаьтта, хIаьта из бахьан долаш юртбоахама производствана хинна 15,3 эзар сома зе юхаметтаоттаде декхарийла яр завод. хIаьта из хIанз а тIехьа из кхоачашде дага яц. 1975 шера 12 августе № 618 а йолаш баьча соцамагIа заводской районера Старопромысловски никъ билла аьнна Грозненски горисполкома коммунальни боахама управленена лаьтта деннадар, хIаьта цу тайппара юрта боахама хинна 13,1 эзар сома зе хIанз а юхаметтаоттаданза да. ХIаьта 1975 шера 13 мае № 386 а йолаш Нохч-ГIалгIай АССР Совмино баьча соцамагIа шоашта лаьтташ даларах юртбоахама производствана хинна 2,2 эзар сома зе юхаметтаоттаде декхарийла йолча Къилбаседа-Кавказски машинаькъа Гудермесски дистанцера бараш сенга хьежаш багIа?

ГIулакхаш селлара бехктокхам ца хеташ леладеш хилча, де дезар цхьа хIама мара дац, хIаьта юрта боахама министерство из де лаьрхIа а я. Уж атчаш цо хьадоахарга Госарбитражага гIолла, хIаьта дIахо йолача хана промышленностан гIирсаш хьалдарам лаьтташ дехаш цар хIанзчул тIехьагIа енна заявкаш теркал а ергьяц. Цу гIулакха тхона правительства новкъостал дерга. Нагахьа санна иштта лиоа гIулакхаш шоашта хьашт дене, лаьттан законодательства яхар де а юрта боахама шоаш даь зе юхаметтаоттаде а деза предприятей, учреждений организацей кулгалхоша. ХIана аьлча царна а эш юртбоахама продукташ, лаьттах рационально пайда эцилга, толха ца дайташ. бIех ца дайташ уж лораделга юкъарча доацаш дола декхар тIалаттача юрта боахама болхлоштачул кIезигагIа ца эшаш.

Цунца дувзадечна, сона хетачох, кердача Конституце проекта «Гражданий бокъонаши декхараши» яхача раздела юкъеяхьа еза укх тайпара редакци а йолаш йола керда статья: **«ХIара советски гражданин декхарийла ва лаьтта ший бIарга са санна лораде а цун беркат алсамдаха а».**

Б. БОГАТЫРЕВ,
Нохч-ГIалгIай АССР юрта боахама министерства инженер-землеустроитель.

Советски демократи

САГ ПАРГIАТТА ДЕГIАВАРА КЕРДА ТОРОНАШ

«ДегIаена социализм хьалъяро торо хулийт вай Кертторча Закона тIара советски гражданий бокъонех йола положени цхьалха яккха», — белгалдаьккхар Л. И. Брежнева хIанз вай мехка массане а ювцаш йола СССР кердача Конституце проекта хьакъехьа КПСС ЦК майски (1977 ш.) Пленуме доклад еш ше даьча къамаьла тIа. Наьха вахара керттера лардаш лоацаш йола социально-экономически бокъоний шерача комплекса лоархIам беш яр хIанзара Конституци з. Бакъда, хIанз цу бокъоний чулоацам кIоаргбеннаб, хIаьта уж кхоачашъяра материальни гарантеш йIаьхегIа а низ болашагIа а хиннай.

Масала, хьалпаргья вай къахьега бокъо хилар санна йола керттера бокъо хIанз цунна тIатехад професси харжа, сага лоIамга, кхетамга, дешарга хьажжа болх харжа бокъо хилар. Нагахь санна деша бокъо хилар цхьан дешаца аьнна диле, хIанз дувц массане а юкъера дешар дийша хила дезилга, профессионально - технически лакхерен дешар шерде девилга.

Капиталистически мехкашкарча вай оппонентшта цунца дийза дага я мег 1948 шера ООН тIайийцача сага бокъоний Массане юкъарча декларацие тIа хьакхийкаь къахьегара йола социальни экономически бокъо, ший лоIаматIа болх харжа енна бокъо, болх боацаш хила йиш ца хилар (бакъда, из тара дар рекомендацех, тIахьехамах). Иштта дага йохийта мег лакхе вай йийнача декларацие тIа хиннача совгIа цунна ратифицировани яь паччахьалкхенаш, профессионально-технически кийчо яра программа а чулоацаш, къахьега бокъо хилар чакхдаккха декхарийла ю ООН Деррига дунен халкъий экономически социальнии, культурнии бокъоний (1966 ш.) акт.

Шеко йоацаш бокха лоархIам болаш да уж документаш. ТIаккха мичай гаранти?

КОРТАМУКЪАЛЕНИ ИРАЗЕИ БОКЪОНАШ: ДЕШАШИ ГIУЛАКХАШИ

«ДукхагIа бола нах халача эттa ба шоай профессех ца къердалуш, ца шоаш дечунца чам боацаш, цига толам ца боаккхалуш» — язду Монреальски университета экспериментальни медицинай хирургей института директора, профессора Селье Ганса. Канадски Iилмахочоа хетачох из ираз доацараш кIезигагIа хургбар наха шоай уйлаш кхыча оагIорахьа ерзайоре. ДукхагIа ахча а доагIаш кIезигагIа болх барца дувзаденна дац ираз хилар. ХIамашта тIера мах Iо баккхара тIехьа кулс а айдеш, цо цIи йоккх хIара сага лоархIамерча Iалашон — къахьегама шийна могар дIададалара.

Сагаца шийца а цун кхетамца а бувзам болаш хинна Iайтеш из?

Дукха ха йоацаш укх тайпара яздир «Виртшафтовохе» тIа (ФРГ). КIира цкъа ара дувлача цо 27 шу долча Вильсон Гудрунах йоахар: юкъера дешар дийша яьча диъ шера вIаштта цо «боккхача безамца» университете Iомабир английски мотт, истори, педагогика, цул тIехьагIа ши шера практика дIайийхьар школе, дика дIаелар экзаменаш... бе болх боацача наха юкъе нийсъелар, болх бе моттиг хургья аьнна цхьаккхе тешам а боацаш. Фу мах болаш хиннад Вильсона диплом цуп шийна, цун гаргалча наха, эггара тIехьа налогаш тийкхараштa? Сона хетачох 100.000 марка, йоах цо, дерригa а цхьаккхе пайда боацаш. Къахьегама бирже яхача цунна хьехардир отоседа говзал Iомае, аьнна: ФРГ тоъаш бац аьнна хетт уж... Фу дергда? Малхбузехьа хIанз 30 миллион саг ва е вIалла а бе болх боацаш е ах хана болх беш. Воча бегашца цу армех оал «массайолча ханашца нийсдича эггара дийшагIаяр»: цунна тIабетталуш ба хьехархой, инженераш... Нагахь санна 1960 шера цунна чубоагIа гIулакхера нах 20 процент хиннабале 1975 шера уж хилар 25 процент.

Дош деша тIара даьккхача, болх боацаш нах хиларга диллача хьалха латт эггара хьалха «саг бокъоний декларацеи» арадаьккха мохк. Иштта аьннад Маркса «паргIатони иразага кхача гIертареи» бокъонаш хьакхайкаьча США кортамукъалеи Декларацех (1776 ш.). Уйла ел оашош, кортамукъа йий-те эксплуатаци е бокъо ца хилар юкъера даьккхача а ООН бе болх ца хиларах лораяла бокъо енна йоллашехь цун гаранти яла ца мога общество.

БОКЪОНАШ БОККЪОНЦА ЙОЛАШ ХИЛЧА

СССР къахьега бокъо хабарца а йоацаш боккъонца йолаш я, цу хьакъехьа кердача Конституце проекта тIа аьнна ма-хиллара «Из бокъо боахама социалистически системаца, обществa производительни низаш даим дегIаахарца, мах боацаш профессиональни говзал лакхъярца, къахьегама квалификаци айярцеи керда специальностaш Iомаярцеи».

Цу тIа къаьгга гуш да деша бокъо хиларна из айхха бувзам болаш долга. ТIаккха цун гаранти? МоллагIча тайпара дешар мах боацаш хилар. Деша багIараштa паччахьалкхен стипендеш, кхыйола льготаш телар. Кагирхой юкъера дешар дийша хилийтар Iалашдар. Профессиональни, юкъера специальнии лакхерен, дийнахьари сайранарей, иштта заочни дешар шерра дегIадоаладелга. Профориентаца система тоаяр. Ший кхетам совбаккхара сага мел эша хьалаш кхоллар.

Иштта хинна дац из массаза а. ХIанз теша а хала да, хIаьта а бакъда: эггара хьалхара Советски Конституци тIаэдача хана (1918 ш.) из шоашта Iодеша ховш бола нах геттара кIезига бар. **Цу** хана мехка баьха дукхагIа бола нах дешар-йоазув ховш боацар. Бакъда, дукха ха ялалехьа массаварг бIаргагуш тешавир социалистически революцена карагIдаьнна Конституце чIоагIдаь гIулакхаш доккхий хиларах.

«Шеконах, ца тешарах се тIехваххалца хьалвиза хиннавале а, хIанз со дари ца дича валац геттара халача хьалашка большевикаша просвещене гIулакх тамашийнача лакхаленга кхоачадара» — яздаьд «тIемо, шелало, моцало, халача балаша гIоарал доадаьча» Советий Республике вена хиннача (1920 ш.) «Боадоне йоалла Россия» яха книжка яздаьча Уэллс Герберта.

Этта хьал ла йиш йоацаш дар, лерхIар Малхбузехьа. Массане культура лоха хилар кхы а чIоагIдаьдар ший тIемо даьча зенаша — дунеи хьалхарчеи граждански тIемаша, интервенци шоашта тIехье а йолаш (1918—1920 шш.) 20-ча шерашка нах тIем тIара цIа баьхкача, 1916 шера санна бе болх боацаш бисар миллионаш нах. Бакъда 1930 шера из гIулакх цIенденна дIададьлар.

Дукха халонаш хьалхашка латте а, сиха яьржар культурни революци. 1918—21 шерашка мехка хинна каьхат кIезига делар массехк иттаза. 20 дешархочоа шера цхьа тетрадь кхоачар. Шаьккъа шоаш хьадора свеклах, кокаех, кIурзах. Иштта дале, а алхха 1921—39 шерашка деша а язде а Iомавир дийша ца хинна 50 миллионни кIезиг — дукх дийша хинна 40 миллиони саг. 1930 шера денз СССР хIара саг юххьанцара дешар дийша хила везилга дIакхайкадир.

Иштта хьахилар шоайла яла йиш йоацача къахьегамеи дешареи бокъоний гаранти. Из чIоагIйир хIанзарча, аргIах кхоалагIа йолча Конституце.

КЕРДА ПРОБЛЕМАШ — КЕРДА РЕШЕНЕШ

ХIанз дунен тIа ва 500 миллион бе болх боацаши 800 миллион деша, язде ца ховши вола саг. СССР-е бац уж а вожаш а, дале а вайцига цхьаккхе чакхъяккха езаш проблема яц яхилга дац из. Цкъа Iомадаьр, хьалха санна тоъаш дац сага, из мел вах. Сиха кердадувл уж, кхыметтале лакха квалификаци йола болхло а масехк шу даьлча тIехьа вусс шийгара дIадехачунна нагахьа сана цо ца деше, ховр керда ца доаккхе.

Чоалхане яле а кхоачашъе йиш йолаш я уж проблемаш. СССР деша вагIача 93 миллион сагах 31 миллион болчар керда говзалаш караерзаю шоаш балха болча моттигашка, говзал лакхъеча курсашка, кхычахьа. Лакхера заведенеш яьхараш шоай говзал лакхъеш ба квалификаци лакхъяра 760 институте, цар филиалашка, дешара заведеней лаьрххIача факультеташка. МугIарерча университеташта нийсса йолаш я моллагIа ловш волчун шоллагIа а кхоалагIа говзал Iомае торо лу халкъа университеташ (35000 я уж). Цу университеташка хIанз ухаш ва 10 миллион саг, мехкарча 860 вузе деша багIача студентел шозза дукхагIа.

Вай ва пхи миллионал совгIа Iилмахои инженери. ХIаьта Iилма - технически обществашкеи, изобретателийи рационализаторийи Еррисоюзни обществеи ва 15 миллион член. Цар мугIарашка кIезига бац болхлой. Художественни самодеятельноста коллективашка дакъа лоац 25 миллион саго.

«ХIаране паргIатта дегIавар а массане а паргIатта дегIаахара хьалаш». «Коммунистически манифеста» тIара уж дешаш Советски паччахьалкхен боккъонца йола оьлан принцип хинна дIаэттад. Кердача Конституце проекта тIа ма-аллара цо «ший Iалашо лерхI граждана шоай творчески низаш, способносташ, дарованеш, саг ше массе а оагIорахьа дегIавара реальни торонаш шерьяр».

Лев БОБРОВ,
АПН обозреватель.

ИСКУССТВОИ ДЫИ

Искусство (хIаьта цунца цхьана эстетически уйла а) хьахиларах йола проблема дукха ха йоаццаш я тIехьа, «духтIавоалалургвоаца Iилма къайле» лоархIаш хиннай. ХIаьта я дукха ха йоаццаш даьча тохкамаша хьахьекхай хьалхагIа хийттача тайпара цхьанна оагIоракъара дыица ювзаенна йоаца, бокъонца йола искусство хьахилара процесс.

Цунна тешал ду искусства юххьанцарча формаех цхьанне, цхьа итт эзар шу хьалхагIа хьахинна ца Iеш шира йолча «биъ пIелга формаш» оаларашa. Iилмахошта корайоагIа уж палеолита замалахьарча (50 — 20 эзар шу хьалхагIарча) искусства памятникашкара, пенаш тIа «котий» а «доккхий» а сурташ дехкаш хиннача искусства формашкара («говрийи истарийи сурт» — Ляско), саьмуIаш тIа даьча догамашкара (Франци). Цу сурташ тIа биъ пIелг болаш да уж кулгаш. Ширача замалахьа а укх тIехьарча ханналца а шерра дIадаьржа хинна уж довзаш да Европе а Кавказе а (белггала аьлча, Нохч-ГIалгIайчен халкъа искусства памятникаш тIара), Азе, Африке, Америке, Австрале, кхычахьа. Дукххача племенайи халкъийи культурана юкъе даьла лоархIаш, эггара хьалха малха ваьнна саг, адамий аьла, нах а дуне а кхеллар хетийташ хиннад уж.

Миштад тIаккха искусстверча цу «биъ пIелг болча кулга» мотив хьахилара истори; тIехьагIо тайп-тайпарча культурашкеи дынашкеи — шоайла вIалла машар боацачеи тара доацачеи бусалба, кераста, шаманистски, индуистски дынашка — цунах даьла тарве хIана баьннаб нах?

Цунна а, ды хьабаларах долча хаттара санна жоп дала геттара атта да. Общественни сакхетам нах духхьашха хIамаш кхолла балар шийна чулаьца йола искусствера биъ пIелг болча кулга мотив (говрийи истарийи сурташта юккъе диллача суртага хьажа) хьахиннай адамаш хьадоладенна юххьанцара саг гаьнаш тIара вахар дIа а кхесса, лаьттан тIарча вахарга ваьннача, вешта аьлча, гуччахьарча моттиге ваха ваьначеи лохерча маьженашца, вешта аьлча, гаьнаш тIа из вахача хана санна а ца лелаш, когашца из дIа-юха леланза ца воалаш хинначеи хана. Марксизмо къаьстта лоархIам беш долча исторически замалахьарча цу хьалаша кулгий болх лакхерча маьженашка а когий болх лохерча маьженашка а байтанза баргбоацача кхоачаваьв саг.

Духхьал из гIулакх хиннад, Ф. Энгельсаи кхыча тIорбаьннача тохкамхоштеи хетачох, саг ше ма-варра саг а хинна хьоттара керттереи хоадамболлашш дар. Из хиннай саго шийна баьцовгIаехи садоаллача хIамаехи кхача Iалашбеш йола ха, комараш, мерза овлаш, садоахка хIамаш гульеча юкъагIа аьтта а аьрда а кулго цхьатарра гIулакхаш кхоачашдеш, вешта аьлча, Iалама естественни предметаш кулг-кара гIолла чакхдаха саг ваьннач тIехьагIа санна кулгаша-шо-шоашка доагIар ца деш хинна ха.

Сага практика уж хьалда технологически башхалонаш цун сакхетама лаьрде йиьшай, вешта аьлча, из сакхетам ше а хинна дIаэттай. ТIаккха саго хьоттадаьд дунен тIа эггара хьалхара сурт — биъ пIелг болча кулга куц. Цо хьахьекхад кулга бокъонца ше ма-дарра дола маIан, аьтта е аьрда кулг ма-дарра хургдолча куца башхалонаш биъ пIелг болча кулгаца хьахьокха са ца а кхувш. Из эшаш хиннадац. Керттердар кулга технологи (болх) хьахьоккхар хиннад, хIана аьлча аьтта кулгои аьрда кулгои беча балха юкъе цхьаккха башхало хиннац.

Цу тайпара, саго ше хьахекхав ше, ший хьакъехьара а юххьанца дениз даьлаца дувзаденнеи гуччахьа доацаши хIама ца хиннача ший адамий дунен хьакъехьара а хIамаш хьалийнад. Из хиннай В. И. Ленина сага сакхетам мишта хьахиннаб хара «бIарчча дари дуккха дари» декъадаланза хилара диалектика йовзийза яргйоацилга хьа а хьекха, дегIаахара материалистически диалектика законашта юкъера белгалъяьккха сага истори хьадоладенна атеистически ха.

«Кеп вахара Iалашо ю средство я» яхача К. Маркса тезисо кулг биъ пIелг болаш хиларах хьахьокх дуккха нах къаьстта хьайнца цхьа саг морг хиина хилар, кхал е маIа, моллагIча расаех уж бале а.

Биъ пIелг болча кулга кеп хьахилара процессо ше хьахьокх вIаши дIа-юха хаьтта хIама доацаш наьха сакхетам чу из ши-шегIа хьахулаш хилар. Искусство, из хьайолаялар, дегIаахар сага биологеца, цIийца, дегIаца дувзаденна дац, цудухьа расаех хоттаденна хIама долаш а дац, — массане а цхьатарра я из, ма-дарра аьлча, практика а массане цхьатарра йолаш санна. Алхха из ба саг дегIаaахара духтIавоаккхаш бола нийса бустам, юххьанца адамаш малха доалача замалашкахьа царна фий ца ховш хинна ды а боацаш.

Цу хаьддача тешалаша иштта бокъонца хериду долла хIама юххьанца дениз даьлагара хьадоладенна да яхаш дувца хабараш.

Дына кхетам тIехьагIо чубессаб наха юххьанцара адамаш кечалаш шоаш хьае доладеннача хана. Аьрдеи аьттеи кулгий болх бекъаш, царех хIаранега ши-ший доагIа дакъа кхоачадеш, (масала, кхера тувсача хана из цхьан кулгаца хьалаца беза, хIаьта вокханца тувса беза, е оакхарашта аькха вахача хана нийса тохара говзал лакхъе еза, и. кх. дI.) маIача сагеи кхалсагеи къахьегам бекъаш йолча кердача экономически отношеней хьалашка къаьнарча биъ пIелг болча кулга кепа маIан кхетадеш хилац, мифологически маIан долаш хул юххьанцара мифически порядок. Духхьал цудухьа еррига юххьанцарча племенай космогоне довзаш да цуи сурт-сибат: хьахул дIабаьккхача пIелгах йола миф, табуистически эффимистически уйлаш, Iамалий Iаьдал, даьла кхалсагеи маIача сагеи сибатехьа хиларах йола уйла, хIаьта дынах йола уйла дег чу а йоссаш цун сибат хьаоттадара кулгий кепаш ехк: «аьрдиг — кхалсага», «аьттиг — маIача сага», и. кх. дI.

В. И. Ленина, «юххьанцарча наьха» формацегара «клапови обществаш а хинна вIашагIкхийтта нах» яхача формацега бовлара дош ше доахаш, «Диалектиках долча деша» яхача статья тIа хьахьокх, адамаш биъ пIелг болча кепагара даьла сурт-сибат андрогинни хеталаларага довлар.

Цу хаьддача сурт-сибат гойтача материало хьахьокх, гучахьа боацача цхьанна низах ца тешаш хиннача лаьттан тIарча сага образ хьадагалаьцача даьла вокх дунен тIара образ а хинна дIаоттара бахьанаш. Из къаьнара, харцахьа кхетаяь форма, К. Марксага, Ф. Энгельсага, В. И. Ленинга диллача, бокъонца ше ма-ярра массава а дегIаваря юкъара форма я. Ды хьахилар цу тайппара хьаькъала гаьна валанза волча сага харц уйлаш дег чу йоссар бахьан долаш да.

Вокх оагIорахьара, ды хьахилари историна юкъе цо дIалоаца моттиги бокъонца ше ма-ярра дIагойтаро, даьлагара да яхаш дола хIамаш корта боацаш хиларо хьахьокх, лаьттан тIа бахача наьха бокъонаш, хьаькъала уж дегIабахкареи хоздеиах чам баккхареи тороваш цхьатара хила езаш хилар.

Искусствои эстетически уйлеи хьахиларах йолча цу материалех шерра пайда эца мегаргба атеистически знанешта пропаганда яра а дынах юхедисача воча гIулакхашца къовсам лоаттабара я. Цул совгIа, кхы а я уж лоархIаме, эггара хьалха, моллагIа цхьа ды — бусалба е кераста — корта боацаш хилар, массе ды а дош доацар хилар цар хьахьокхарга диллача а.

Вокх оагIорахьара, искусство хьаяьннача моттигах йола проблема боккха Iилман а хIама довзара а лоархIам болаш я. дынах юхе мел диса хIамаш цо цIендаь наьха уйлашкара дIадоахаргдоландаь хиние ца Iеш, цу цхьан ханна общества исторехи адамаш дегIадаххарахи дола хIамаш царна шаьра ховргдоландаь а.

Альберт ИЗМАЙЛОВ,
П. З. Захарова цIерагIча изобразительни искусствай Нохч-ГIалгIай республикански музея воккхагIвола Iилман болхло.

СУРТА ТIА: Ляскора (Франци) хьахар чу пен тIа дилла сурт.

СТАВРОПОЛЬЯ ХИЙ—КХАШКА

Ставропольски крае 240 эзар гектар лаьтташ Кубана хиш деттаobserv да.

Ставропольски крае 240 эзар гектар лаьтташ Кубана хиш детташ да. Иньгидроэлектростанце турбинаш кхестаю цар, шии ТЭЦ-а яьш чу болх бу. ХIанз крае Доккха Ставропольски канал хьадеш латт. Из йистедаьлча Кубано хIара шера кхо кубически километр совгIа Кавказа лоамашкарча шаво луш дола хий дIадохийтаргда края лаьтташка.

— Ставропольски канал — ший тайпара кхы боацаш хьальаь гIирс, — дувц «Главставропольводстроя» керттерча инженера Дубровский Ивана. — Дунен тIа цхьа моттиг яц ирригационни системаш иштта халача геологически хьалашка хьалъяь. ЦхьацIайолча моттигашка ловмий ченашка даьхача туннелашка гIолла гIоргда хий. ХIаьта туннелаш яха ца езача лоамашка чу дуккха метраш кIоаргленаш ю. Шаьрача арадаьлча гIум йолча гIоллеи кхыдолча фильтраци еча лаьташка гIоллеи диллад канал. Фильтраци ярахи испарени хиларахи зенаш ма-могга кIезигагIа хургдолаш еррига хIана яц аьнна сеть меваллически аьшкабетонни турбашка гIолла юлл.

Вайна ма-харра, селлара чоалхане гIирс хьалбе йиш яц низ бола гIишлон техника ца хилча. Цу трасса тIа хIанз го йиш я кхо бIаь говра низ бола дизельэлектрически трактораш, низ бола экскаватораш, дуккха мухь кхухьа самосвалаш.

АПН.

«КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ КЪАХЬЕГАМХОШТА ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1974 шера 18 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа дукхача шерашка цIена къахьегарахи къахьегаме карагIдийннарий нах беши СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль лойла:

СТАРОПРОМЫСЛОВСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:
ГРОЗНЕНСКИ ТРАНСПОРТНИ МАШИНАШЪЕЧА ЗАВОДЕ ГIОЛЛА

Елизаров Григорий Сергеевича — персональни пенсионера.
Коротков Виктор Александровича — мастера.
Кирпичникова Вера Александровнана — лаборантkана.
Музычук Анна Дмитриевнана — кладовщика.
Серебряков Федор Федоровича — такелажника.
Хамбулатов Баудина — такелажника.

№ 17 ЙОЛЧА ЮКЪЕРЧА ШКОЛЕ ГIОЛЛА:

Пиунов Василий Афанасьевича — директора.
Свицкая Антонина Лукиничнана — хьехархочоа.

СТАРОПРОМЫСЛОВСКИ РАЙИСПОЛКОМЕ ГIОЛЛА:

Шульга Владимир Митрофановича — райисполкома председатель хиншачоа.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ ГIОЛЛА:

Чахкиев Алсбика Iусмана — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитель хинначоа.

№ 10 ЙОЛЧА ЮКЪЕРЧА ШКОЛЕ ГIОЛЛА:

Балаева Мария Емельяновнана — хьехархочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Н. ПРАВЕНЬКИЙ.**

г. Грозный, 1977 шу 8 июнь.

Иттлагiча пятилетка мулаш

Лакхара дикал йола цемент

Цементах детта цхьаннена тIехьа вож а додаш кемаш дIаух Новороссийски порта причалаш тIара. Вай мехка дуккхача гIишлоний моттигашка дIайохийт из.

Укхаза болх беш йола заводаш—эггара къаьнагIеи йоккхагIеи яраш. Уж заводаш укхаза хьалъяр ший лард йолаш да. Новороссийск уллача моттига юхера Мархотски дукъ латташ да моллагIча марках йола цемент хьае йиш йолча мергелейх. Ховш ма-хиллара, новороссийцашта лов дикагIа йола цемент арахеца.

Укхазара еррига хIана яц аьнна йола портланд — из хьераш я «Новороцемент» комбината заводаш шера 4,5 миллион — «500» марка йолаш я. Из да цунах хьаьча бетона хIара квадратни сантиметро 500 килограмм дозал ловргхилара тешам балар. ГIишлошъерашта хов из цемент эггара лакхара дикал йолаш йолга.

Продукце дикал лакха хилар Iалашду технологи эргайоахаш тоаярца. Тахан низ болча экскавматораш карьерера мергель хьаяккхаргара портланд чуйола каьхата галеш пирсе оксана кемаш тIа доттарга кхаччалца бола болх саго бедалахи продукцехи кулг дIа ца тохаш чакхбоаккхаш ба. Автоматий балха тIахьожам беш вола оператор хинна дIаэттав болхло.

— ДIадаха бIаь шу чакхдоалаш тха завод хьалъеш дакъалаьцача са даь-наьна Велигоцкий Ефима таханара цехаш гIалаш я моттаргдар, — йоах «Октябрь» яхача завода бедал чакхйоахача хьаьра машиниста гIоича йолча Велигоцкая Татьянас. — Цу хана еррига технологи сага низа ларда гIа лаьттай. Наха кулг-кара хьаяьхай мергель, гийттай бухь баьккха етта вагонеткаш, йоккхача важашца эшшаца боарамга кхаччалца аьтай чхараш.

Октябрьски революци яьнначул тIехьагIа завода дай хилар болхлоех, — дIахо дувц Велигоцкаяс. — Из товеш эргаяккха болабелар уж. Этапашца дегIайолайир технологи, лакхъяьккхар овсарле. Юххьанца чIоагIа хала дар из. Мехка торо яцар тоъам боллаш технологически говзалаш. ХIанз гIулакх кхыча тайпара да. Масала, тхо, са вежарий, йижарий, со се — Велигоцке йиълагIа йола цементцикий тIехье, берригаш а юкъера технически дешар дийша ба, деша тхона новкъостал дир заводо. ХIаьта заводе болх беча 480 сагах 119 юкъера специальни дешар дийша ва, 24 — лакхера дешара заведенеш яьха.

Производства технологи дегIайоалаеча, предприятена кулгалдеча доккха дакъа лоацаш ба болхлой шоаш. Специальни дешар дийша хиларал совгIа уж гIулакхаш кхоачашде царна новкъостал ду балха йоккхача опыто.

— Тха коллективерча нахах аханел совгIа болчар 15 шерал тIех болх бу укхаза, — аьлар «Октябрь» яхача завода директора Зайцев Константина. — Царна бIарга а гуш, цар шоаш дакъа а лоацаш дукха реконструкцеш чакхъяьннай предприяте. Цар доккха дакъа а лоацаш эргайийннай технологи.

400 совгIа технологи эргаяккхараи болх беча наьха унахцIено лораярай пайда луш йола предложени еннай завода болхлоша дIаяхача пятилеткагIа. Уж балха юкъе йоалаяро торо хилийтар дуккхачарна премеш а луш 900 эзар сом ахча кходе. Цу ахчах цхьа дакъа дIадахийтар Азовски форда тIа чкъаьрий лувцарийи чарахьийи комбината база хьалъяра.

Технологи товеш эргаяхаро коллектива торо хулийт цемент елга алсамдаккха, болх беш хинна нах кхыча белхашта мукъа а боахаш.

1970 шерагара 1976 шерага кхаччалца 573 сагагара 480 сагага кхоачаш кIезигагIа хиннаб заводе къахьега нах. Цигара мукъабаьнна нах дIабахийтаб уж ца тоъаш хиннача кхыча предприятешка.

ХIара пятилетка дIайолаялале хьалха кхоачашду коллектива дегIаяра социально-экономически ала йиш йола план оттаяр. Из болх чакхбаккха болабу эггара лохехьарча звеношкара — участкера, карьерера, цехера. Цудухьа аттагIа хул комбината юкъара план оттаеча хана пайдане мел йола предложени хьаллаца. Ераш да царна дола масалаш.

Соахка йолайир «Новороцемента» аргIанара реконструкци е. Из чакхъяьлча заводий низ 6 миллион тоннага дIаккхоачаш дегIабоагIаргба. Еррига тишъенна агрегаташи машинаши эргайоахаргъя, хьаергъя керда технологически линеш. Болхлой дехар кхоачаш а деш йоккха терко яьй плана юкъе къахьегама унахцIенои хьалаштеи гонахьара среда лораярай. Иштта кердачарца хувца лаьрхIад доьца хилийтара йола устройствааш.

Комбината болхлошта лаьрхIа укх карарча пятилетке хьалъергья мел эшачунца Iалашъяь 2000 квартира, цар берашта 1120 моттиг йола берий комбинатай. СалаIара бяза хьаеллаш я Геленджике, хьалъеш я цхьаькха а культура Дворец.

Ростислав КВЯТКОВСКИЙ,
АПН корреспондент.
Новороссийск.

Доазол дехьара

ГДР. «Атлантик» яха хIанзара супертраулераш (сурта тIа) — Штральзундерча «Фольксверфт» яхача верфа керттерча продукцех даI я. Эггара дукхагIа уж чкъаьрий лувца кемаш нийдер Советски Союз я. ЦIейна хьалхарча къахьегама вахте а этта немецки кемашдераша лаьрхIад Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна советски чкъаьрий лувцача флота лаьрхIа ханал хьалха цу тайпара цхьа кема хьаде.

АДН-ТАСС сурт.

НТР-и къахьегама хьалаши

1977 шера профессиональни лазарий хьакъехьа книжка яздаьча, производственни медицинана лард елларех цхьанне итальянца Бернардино Рамаццена цунна язъяьча дешахьалхеи тIа белгалдаьккхад: «Шоаш къахьегача метте цхьаболча болхлошта хулаш дола лазараш чIоагIа хьийкъад. Керттерча даькъе уж даржара бахьан, сона хетачох, шиъ да. Царех эггара хьалхареи лоархIамегIеи дар да балха леляю царгара материал зуламе хилар; сага дегI зулам деш йолча цар зеннеча хьажои дема хьисапеча зирхаташеи цхьадола лазараш хьеду. ШоллагIа бахьан да, аргда аз, сихеи цIаьххай маьженаш хьеяр а хIаьта иштта дийнача машина кеп ийрча а йоаккхаш, дегI леладе ца доагIача тайпара лелаланза ца доалаш гIоал доахаш леладарах лазараш кхетара». Медицинера профилактически лостам дегIабоалабара ларде дийшад Рамаццинс балхаш.

ХIанз дикка толамаш даьхад дунеи дуккхача мехкашка кхерамзлен техника служба вIаштIехьъяккхара даькъе. Цу гIулакха къаьстта чIоагIа уйла тIайохийт социалистически паччахьалкхенашка. Цхьабакъда хIанзарча Iилма-технически революце хьалашка, Iилмеи техникеи чIоаггIа цIагIаухача хана, производственни процессаши къахьегама хьалаши чоалханегIа хулача хана къаьстта халагIа хул къахьегамхой унахцIено лораяра дешаш.

Цу деша хетаяь яр дукха ха йоаццаш Румыне столице — Бухаресте — чакхъяьккха производстве дагадоацаш нийслу хатараши профессиональни лазараши юхатохаргдола гIулакхаш дувцаш хинна VIII дерригдунен конгресс. Дунен халкъашта юкъерча цу лоархIамеча форуме гулбелар 72 мехкара 2300 совгIа делегаташ а хIаьта иштта Дунен халкъашта юкъерча къахьегама организаце (МОТ), социальни страховане дешашта йолча Дунен халкъашта юкъерча ассоциаце (МАСО), кхыча организацей викалаш а.

Конгрессе дакъа лаьцараша ладийгIар бархI докладага а производстве дагадоаца хатараши профессиональни лазараши юхатохара даькъе 1974 шера VII конгресс хинначул тIехьагIа даьхача толамий хьакъехьа баьча 200 гарггача хоамага а. Делегаташа къамаьлаш деча хана белгалдоахар, къахьегамхой унахцIено лораелга паччахьалкхен политика ларда а йолаш долча социалистически мехкашеи социалистически хьисапе дегIаахара наькъа тIа яьннача къоначв шоай лоIамеча паччахьалкхенашеи цу даькъе къаьстта доккхий толамаш даьха хилар.

Конгрессе дакъа лаьцарий теркам чIоаггIа тIаэзар ГДР делегата Х. Рехтанцеи Канада делегата Е. Мастроматтоси кхерамзлен техника эргономерически характеристикийи аспектайи хьакъехьа яьча докладаша. ХIанз укх сахьате из — къахьегамхой унахцIено лораяра даькъе эггара прогрессиванегIа долча лостамех цаI. Цхьана Iомаю цо «саг — къахьегама кечалаш — производственни процесс — производственни хьал» яха отношенеш. вешта аьлча сага балха физиологически психологически аспекташ, кхерамзлен техника хьаяра дешаш, производства эффективность чулоацаш йола еррига комплекс. Х. Рехтанца доклада тIа, белггала аьлча, белгалдоахар, къахьегамах дола Iилма теркал а деш технически оборудоване советий мах бара комплексни метод цу даькъе тоъал доккхий толамаш даьхача Советски Союзе, ГДР-е, Польше, кхыча социалистически мехкашка хIанз шерра кийчъеш хилар.

Цу мехкашка арахецача промышленни оборудоване мах бу цун кхерамзленгъ, балха паргIатонга, сага зенне йола фактораш цо дIайхарга хьежжа, болх беш волчун аналитически антрополитрически даннеш, физиологически психологически характеристикаш теркал а еш. Уж хIамаш теркалду оборудовани хьае кийчъеча хана дениз, цудухьа эггара аьттув болашагIа дола къахьегама хьалаш вIаштIехьдаха цо йиш а хулийт.

Кхерамзлен техника нормативаш СЭВ членаш долча мехкашка законодательства тIа чIоагIъяь я, капиталистически мехкашка къахьегама кхерамзлен дешаш къоастадара предпринимателаш тар ма лу дуккхагIа шоашта пайда бе гIертаро дуккхаза новкъарле ма метте. Конгресса делегаташа къамаьлаш деча хана кIезига доаладанзар ше керттера йоакхо ер саг а волаш йолча социалистически строя йоккха гуманизм хьахьоккхаш дола масалаш. Масала, мегийташ долча татай боарам эггара лохагIа ба СССР-е — 85 децибал. ХIаьта мегийташ йола зуламера веществаш Iара боарамах лаьца аьлча, гIулакх укх тайпара латт. Кхерамзлен техника правилашка диллача цар боарамаш Советски Союзеи США-и белгалъяьча веществай 9 процентана цхьатара да. ХIаьта вокхарна мегийташ дола боарамаш США дикка лакхагIа ва СССР-ерчул, цу тIа дуккха дукхагIа йолча веществашта — 50-эзеи кхы дукхагIеи.

Делегаташа чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар производстве хула човнаши профессиональни лазараши СССР-е хаданза уйла тIайохийташ дола дешаш кIезигдара беча балха керттерча лостамий хьакъехьа советски специалисташа даьча хоамашка. Эггара тIехьара конгресс хинначул тIехьагIа дIаяхача хана 12 процент хIана еннаяц аьнна кIезигъеннай СССР-е производстве хула човнаш, дуккхача капиталистически мехкашка уж дикка дукхагIа хиннача метте.

Конгрессе къамаьлаш деча хана гIоттадир дунен халкъашта юкъе къахьегамах долча Iилмо дIадехараша ма-яххара производства средстваш хьаяра юкъара наькъаш лахари болх берий унахцIено лораяра гIо дергдола къахьегама хьалаш хилийтари санна дола лоархIаме дешаш. Уж ши дош, ховш ма-дарра, къахьегама кхерамзле Iалашъеш йола факторaш я. Къахьегама кхерамзленца юкъарчал доаццаш бувзабенна бола цхьаькха лостам лоархI специалисташа професси дикагIа Iомаелгеи квалификаце боарам лакхбелгеи.

Конгресса делегаташа соцам бир производстве хатараши профессиональни лазараши на хилийтара дешашта йола IX дерригдунен конгресс 1980 шера Амстердаме гулъе.

Ю. БАУСИН,
ТАСС корреспондент.
Бухарест.

ЭГГАРА ШИРАГIА ДОЛА ИЛЛИ

Масса шу да эггара ширагIа долча илле? Кхо бIаь? Диъ бIаь? Пхи бIаь? Дац. Кхо эзари диъ бIаьи шу. Кхы мел бараш дIабаьлча а, иштта хет из ширача цивилизаце культови гими стереопластинка тIа дIаязъяьча Калифорнийски университетерча кхаь музыковеда.

«Iимад йовцачара оазаш» оал пластинках. Цо шийна чулоац илле кхоъ вокальнии инструментальнии интерпретацеш. Ашарашца тIехьа шаьръеш хиннай чIоагIа зовне оаз яьташ йола лира, — вай зама хьайолаялале хьалхагIа XIV—XV бIаьшерашка лийкха музыкальни инструмент морг.

— Иззал ха а йолаш укх ханага даьнна цхьаккха илли дац вайна довзаш — из эггара ширагIа да, — йоах лира тIа аккомпанемент йоалаеш хиннача Калифорнийски университета музыкальни отделене председатела Ричард Кронера. —Средиземни форда малхбоалехьарча берда тIа хиннача ширача Угарите баьха нах сужне яхача даьла наьна лохкаш хинна гим я из илли. Илли дIадаржаргхиларга догдоахаш тхоай сателеш дац тхо, хIана аьлча цун дешаш хIанз боацаш а дуккха хIамаш хIанз а духтIа ца воалалуш дисача а меттала яздаь да.

Илли хьаоттадаь ширассирийски мотт Iомабеш йолча профессора Анна Кильмера. Пхийтта шера болх баьб цо лоабата табличкаш тIара загалий хьисапера хьаракаш доашхаш. Специалистий - музыковедийи историкийи новкъосталца цун вIаштIехьдаьннад эзараш шераш хьалхагIа енна хинна гаьнарча даьй музыкальни произведени юха хьаоттае.

— Цхьабакъда вай ханаца тамашийна чIоагIа тарлуш дек илли, хIаьта из да илле оаз чоалхане хилар, — йоах пластинка арахийцача издатела Харлан Кильмера. — Цхьа бахьан а музыка хIама ховш долча бера локхалургдар из илли, хIана аьлча еррига а ши нота мара яц цун.

С. МЕДВЕДКО.
(ТАСС).

Аддис-Абеба. Эфиопе столице бахача наха чIоаггIа эгIазбеха димонстрацеш ю подпольни контрреволюционни организацеша еча террора, саботажа духьала. Демонстраце дакъа лоацараша дIаккхайкаду Эфиопе халкъа керда общество хьалъярга бода никъ хьабийллача революцена шоаш чIоаггIа тIехьа хилар.

И. БАБА-ЗАДЕ сурт.
ТАСС Фотохроника.

ДИКА САЛЕIА, НИЗАХ ЧIОАГIБЕННА

Чакхбаьлар ахкан хьалхара бутт. Каникулашка салоIаш болча дуккхача дешархоша сакъердаме дIайихьай из ха.

Мишта салеIар Шаьла района Автуры яхача лоаман юрта йистте, сомий бешамаша къайлаяьккха уллача «Тоатолг» яхача лагере хиннача бераша? Цу хаттара дала дизза жоп да.

Цхьабакъда хьалхагIа лагерах шийх. Кхо бIаь гаргга дешархо вар хьалхарча смене лагере салоIаш. Царна чIоагIа езаелар из моттиг. Тамаш а яц — бIаь метр мара гаьна доацаш IодоагIа «Белка» яха лоаман хий, лагера коа цаIара хьатIаотташ я листа хьу, бIарг ма-кхоачча лакха я баьццара кхоллар дилла ухка лоаман босеш. ХIаьта мел хоза яр зиза техача гаьнех хьаухa хьаджI!.

БархI отряда бекъа а бенна, фаьлгаца дувцача тайпара хоза бацараш хьекка шоашта кийчдаьча цIеношка дувшашгIовтташ хилар бераш. ДIадоладелар сакъердамах, ловзарах дизза дола денош.

Со лагере хиннача дийнахьа шоаш йоаккхаргйола ха чакхъяьккха а баьнна цIабаха кийчбеннабар дешархой. Бутт гаргга укхаза ха яьккхачул тIехьагIа дукха дар цар дувца. Походаш, экскурсеш, спортивни яхьаш, хи тIа лувча ахар — мел дар, вIаши къамаьла юкъе а лелхаш уж дувца гIийртараш!

— Кхача во барий шун? — хетт аз берашка.

— Ай, мичара, ай мичара!— жоп делар цIогIарч а детташ бераша. — Тха шефповара Шуваева Татьяна Леонидовнас санна мерза даа хIама кийчдеш саг хургвац.

ТIаккха, — сои - сои иззал тоавеннав, — яхаш вIаши юкъе а лелхаш дувцар цар.

Iуйрийна хIама диаь баьлча дешархой лоIама тайп-тайпара спортивни ловзараш, библиотека, телевизор, экскурсеш, походаш... масагI-масагI хиннад уж?

Масала, 7-гIча июне «Сакъердаме старташ» яхача девизагIа кадайгIвар, чIоагIагIвар белгалвакккхара. Отрядашта юкъе котъяьлар II-гIеи VI-гIеи отрядаш. Царна елар призаш — конфетийи гуржий боалийи шишьяшка.

Къаьстта бераштa сакъердам боаккхаш чакхъялар фаьлгех увттаяь инсценировкаш. Волшебни фаьлгашцара сурт оттадеш бар оакхарий хьисапе костюмаш тIаювха кIаьнкаши йиIигаши. Цар шоаш кара хьаяь хиннаяр уж костюмаш. Цу конкурсе хьалхле яьккхар кхоалагIча отрядо. Шоколадни конфетий приз кхаьчар отрядага.

Дукха походашка, экскурсешка ихаб пионераш моттигерча лоамашка, хьунагIа. Цига а дукха хIама дайзад—баьцай, садоахкача хIамай цIераш, малагIча дахчах фу оал, мел ях, халкъбоахаме мичахьа пайда эц цунах. Цул совгIа дукха баьца комараш, дарбан баьцаш гулъяьй. Цхьан дийнахьа 30 — 40 килограмм «говра - барг» гул а еш Шаьларча заготовительни пункте дIачутелаш хиннай дешархоша.

Лагере салоIаш мел волчоа дагаръяргйоацаш сакъердаме чакхъяьлар пионере историеи летописан хетаяь хинна сайре. «Пионерий деналерча гIулакхий цIера» хьалхашка хилар из. Еррига лагерь сийрдайоаккхаш лотаяьча цIера хьалхашка Даьхенах, партех лаьца йола стихаш ешаш, иллеш доахаш, халхараш деш, инсценировкаш увттаеш дар бераш.

24 июне Серженъ - Юртеи, Автуры яхача юртеи ядача лагерашта юкъе дикагIа халхараш дара, сурт диллара, илли алара «Берий творчества цIей» хилар. Цига а дика аьттув баьлар «Тоатолг» яхача лагера пионерий. Цар хьалхле яьккхар илли аларан сурт диллараи. Призаш кхаьчар № 2 йолча отрядерча Яхъяев Хизарга, № 1 йолча отрядерча Свиткина Ирайга, № 5 йолча отрядерча Филиппович Наташайга.

Лагере ше салаIарах къамаьл деш Яхъяев Хизира аьлар:

— ХIара шера салоIаш хул со пионерски лагерашка. Со хиннав «Дружба», «Раздолье», «Смена», кхы дуккхача лагерашка. Цхьабакъда царел массанел дикагIа хет сона «Тоатолг». ПаргIата а сакъердаме а я укхаза. Тхога цIаккха сатотдайтац йоккхагIа йолча пионервожате Гололобова Татьяна Павловнас. Иштта дика ба тха воспитателаш Ираилова Мареми Алаудинова Людмилаи. Сакъердаме ловзараш чакхдахарал совгIа тха барзкъа дутташ, аьшк тохаш, хIаьта цIен саготдеш вар тевеш хилар уж.

Дукха ха йоаццаш чакхдаьннача моттигерча Советашка хиннача хоржамашка концерт кийчдир дешархоша. Автуры яхача юртара харжархой чIоагIа раьза болаш чакхъяьлар цар концертни программа.

Цул совгIа дешархой сакхетаме йоккха лер юташ чакхдаьлар пионерлагере хинна «Зарница» яха военизированни ловзар. Царна из чакхдаьккхар моттигерча гарнизона бIухоша. ХIаьта бутт чакхбоалаш «Даьй денале гIулакхаш — къонгашта боккха хьокхам» яхача девизагIа спартакиада хилар. Шаьла а баха цига Сийлен гирляндаш дехкар пионераша, тIемеи къахьегамеи ветеранашца вIашагIкхийтар.

Иштта дика салеIа, низа чIоагIденна цIадаьхкад бераш.

С. ШАДИЕВ.

МЕХКА ТОЛАШАГlЪЯРЕХ ЦАl

Соахка яьржа хиннача Ерригсоюзни социалистически яхье доккхий толамаш дахарах «Серноводск-Кавказский» яхача санаторена еннай профсоюзий курортий управлене Центральни Советех медицински болхлой профсоюза Центральни Советех Сийлен грамота. ХIаьта цунца цхьана унахошта дарба дара даькъе вай мехка толашагIйолча пхе курорта юкъе а яхай из.

— Соахка укхаза салоIаш а дарба дайташ а вай мехка ерригача мlинигашкара веца 13 эзар къахьегамхо хилар, — аьлар саваторе керттерча лора Мадагов Бадруддин Межидовича. — Тхо долча шоай унахцIено тоае баьхкача наха дика дарба хул. Иштта, гIажамаш йоацаш дlалела ца могаш укхаза хьакхаьчача нахах дукхагIбараш цlаболхача хана хийцпа шин кога тIа лелалуш хул.

Укхаза лаьттан кIалхара хьалъарадувла минеральни хиш наха дарбана долга ховш дола дукха ха я. 129 шу хьалха дукха сероводород доаллача дlайхача хица 56 сага дарба дара цlа хьалдир. ХIанз цу эlамигача цlенах хlамя дисадац. Цун метта хьалъяьй 519 сага лаьрхIа массехк корпус. Опыт йолча лораша, медицински персонало дика пайда ийбу укхазарча Iалама хьалаша наьха дегIа маьженашта, нервни системана, кера хулача лазарашта дарба дара луш йолча торонех.

Вай республика къахьегамхоча массане дегаш айденнен къоабалъешн йолча СССР кердача Конституце проекта 41-ча статья тIа аьннад: «СССР граждании салаIа бокъо я». Из бокъо вахаре чакхъяккхара хадданза алсамйоахаш латт культурно-просветительни дарбани учрежденеш. Цунга хьежжа йоккхагIа хулаш йоагIа «Серноводск-Кавказский» а. ИттлагIа пятилетка чакхйоалача хана хIанзчул шоззa совгIа дукхагIа нах тIяэна йиш хургья цунна. Къаьпача корпусашта уллув хьалъотташ латт йоккха клуб, шин сага лаьрхIа дика номераш хургйола бархIазза вIаштIаръяь керда корпус.

Р. РУСЛАНОВ.

АРМЯНСКИ ССР. Ереван. Армене халхара Паччахьалкхен аисамбла кхалнаьха группа.
О. ИВАНОВЕИ
М. ШАХБАЗЯНЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ЧАХКИЕВ СаIид

ШОАНА, БЕРАШ

МАЙРА ЗlАМИГА ДОТТАГlИЙ

Бакъвар вийннав массаза котта, —
Массане из оал.
Со хlанз шоана, са доттагlий,
Цхьа фаьлг бувца воал.
Сабар, бераш, дита ловзар!
Гой, со кийча ва.
Ювцаргья аз шоана зовзал,
Денал дувцаргда.
Хиннай лаккха лоам чу уллаш,
Шийха тардеш сурт,
«Чкъордаш яхаш цlи а йолаш,
Йоккха хоза юрт.
Улицашка егlа гаьнаш,
Тоаяь хlара беш,
Лоама дег чур арадеьнна,
Удаш коача хиш.
Хlара коа тlа тайп тайпара
Зизаш бlаргегу.
Юрта алхха итт гlа мара
Гаьна йоацаш хьу.
Ткъаьи итт цlа хиннад юрта.
Цу цlеношка вахаш пхийтта.
Къоано хиннав, ткъаь ккоъ къонах,
Вурийтта саг — къаьна кхалнах,
Къона истий — ткъаьи пхийтта,
Зlамига нах, шевар — шийтта,
Вийтта кlаьнк, цхьа ткъеста йоl,
Шейов йиlиг — ткъаьи цаl.
Бокхха хиннабац цар боахам.
Дуккха доаца лаьтта оахаш,
Шоай жа, доахан доажадеш,
Цхьацца кхыдоа балхаш деш,
Шоайла вlаший тlера болаш,
Лоацца аьлча — ираз долаш,
Шоай бераштa хьехам тlелаш,
Хиннаб юртхой бахаш, лелаш.
Бакъда, цlаьхха дагадоацаш,
Аьнна хаьтта хlама доацаш,
Бенаб царга боккха бала.
(Шоашта могар оарцагlвалаl)
Шевар вада, лачкъа гlерт,
Корзагlбаьнна цlогlарч детт.
Арар чууд доахан, жа,
Дехьар-сехьар махьарч хоз:
Доккха дегl доа эниж ча,
Цунна тlеххьа къиза борз,
Царца цхьана говза цогилг,
Берза леррагl ловзаш когилг,
Бусса-бусса юрта ух,
Доахан, котамаш дlакхухь...
Итт ди даьлар, даьлар дийтта.
Цкъа цхьан Iурра вlашагlкхийтта,
Эккхо дагахь къиза мовстагl,
Массавоа саг ваьлар оарцагl.
Кхаь ден кхаь бус lо ца бувшаш,
Юрта гонахь го а тувсаш,
Мичахь хьуллу-те уж дlаl
Из ха чlоагlа хала да.
Хьу форд миссел йоккха я.
Хьабаьдлушше, тебба даьхке,
Наьха бежен чурадаьккхе,
Хьийдда оакхарий дlадолх.
Денна дуъ цар керда дулх.
Хьалха санна дац хlанз вахар:
Цхьаккха саг вац балха-така.
Карташ ювца ахац къоаной,
Коа тlа бовла бахьац ноаной,
Истий болхац доахан детта,
Моарой болхац цlенош дотта,
Шедар даьннад ийрча, эрга.
Кагий нах а бац сакъердаш,
Мехкарий а болхац хи тlе...
Цул доккхагlа во фу хургдаl..
Хlаьта бераш, зlамига бераш,
Унзардаьнна эгаш, кхераш,
Йистхила а духьаш дац.
Юрта хозаш lмад яц...
«Хlалак хилар хlанз вай вахар.
Мишта доврдa балех хьалха?
Шоай садуаш lокад нах. —
Ох, ах! Ох, ах!»

II.

Кхаьчар бийса,
Iаьржа бийса.
Тlаккха Iасилг, мора Iасилг,
Бокхха ши бlарг бола Iасилг
Гlаьттар ура,
Гlотташе а,
Аьлар кура:
— Со доал се цхьаь хьунагl дахе,
Из вай моастагl — ча хьалаха.
Цо йигай са хьамсар нана,
Са нешарий цо бигаб,
Аз уж кlалхарбаха аьнна,
Сай дагахьа дув биаб.
— Со а боагlа хьоцаl — аьнна,
Уреиккхаб ховхa lаьхарг. —
Берзо йодаяьй са нана,
Берзо... дукха из ма яхаргl
— Со а йоагlаl — кхоссаенна,
Бlийг а кийчча дlаэттай, —
Сил дукхагlа езаш хинна
Са нана а цар йигай.
Iасилго йоах:
— Баркал шоана,
Кхоккха цхьана вай гlоргда.
О, ма раьза да со шоана,
Чlоагlа, чlоагlа раьза да.
Хlама, шун йоl хьем ла ардаьлел,
Бlийг еш хьаьрда хlо [illegible]
Вай [illegible]
[illegible]
— Нlна ас алларгl, доттагlий,
Кхоссаеле, оаго корта.
— Фу дийцар...

(ФАЬЛГ.)

Яхха наlарах тlакхет.
Божац чlега.
— Сога хьажалахь, —
Тlакхха lаьхарг хьалха боал.
Цо а чlоагlа кур тох наlарах
Из а бlийг мо юстарбоал.
Iасилго йоах:
— Чlега баккха
Со доал, —
Кура а эгабеш.
Наlарах тlакхет из тlакхха,
Дерриг отар оагадеш.
Бакъда, цох а хилац хlама:
Божац чlега, ни! я сома.
— Хlа, дlаоттал со мо, гой,
Кортош чу а дехке шоай, —
Йоах Iасилго. — Хlанз из вайна,
Елла ца лой, лерхlар дайнад.
Наlра уж тlакховсалу,
Из цар къарссе йожаю.
— Ой—ой, аькха, доагlаl —
Кlазилг гlийла цlувз.
Бу чур кортилг арабоахаш,
Корзагlдаьнна хьувз.
Гlар хоз цунна:
— Сабар, кlазилгl
Хьо ма зовза да.
Из-м со да, мора Iасилг,
Са доттагlий ба.
Тхо долх хьунагl, долх хьалаха
Чаи, борзи, цогилги,
Лаьрхlа да тхо тхой дагахье
Царна боагlа бекхам бе.
Машар бац тха царна бувца.
Безам бале, долле тхоца.
— Ой—ой, из хьадагадохар
Йоккха тамаш яцl
— Кхера хургдац цогилгах-мl —
Iасилг даьлар цец.
— Цогилгахиl Эхlей, из-м
Кхабилг миссел дац,
Боккъал аьлча, дац из цискал,
Пхьидал майрагl дац.
— Тlаккха берзах...
— Ой, оарц далаl
Цун цlи яьккха дош ма алаl!
Iан мух санна масса я из,
Лом ше санна майра я из.
— Берзах селла кхераш хилча,
Фу дергдар lа, ча бlаргьяйча?
— Ой, ма ювца?! Сабар, шорта.
Хьан хов йий из хlанз вай юрта.
Из доа миссел йоккха я,
Сармак санна бирса я,
Кlазилг геттар lолеткъар,
Чехкка бу чу дlалечкъар.
Мора Iасилг хьалха долаш,
Цунна тlеххьа Iаьхарг болаш,
Царна тlеххьа бlийг а йолаш,
Болабелар уж.
Бийса чlоагlа баьде йолаш,
Хlама дацар гуш.
Болх уж, болх уж хьунагl гlолла,
Гаьна баьнна болх.
— Соцарг... соцарг дий вай
вlаллаl —
Халла бlийго йоах.
Укхаз совц вай бийса якха?
Никъ вай дукха баьб...
Iаьхарго а аьлар тlаккха:
— Со а беннаб кlаьд.
Iасилг сецар, эгош корта.
Гоннахь Iмад яц.
— Салаlар-м, са доттагlий,
Вlалла зене дац.
Долле, чехка дахча даккха,
Хlай, живарий, жиl —
Ши мулl тахха сийг а баьккха,
Хьалсегар цо цlи.
Цlера гоннахь хьагулденна
Iохайшар уж, салаl аьнна.
Ча йоал сома.
Боацаш безам,
Яхе корах арахьож.
Тlаккха оал цо, фо чуэзе:
— Мичар йоагlа кlура хьажl
Цlи чу йоагаш арахь гаьнна,
Доккха ши тlод вlашкатох,
Корта эго, сов цецъяьнна,
Юхайийрзе, цlогlа тох:
— Цогиl
— Хlай—воайl
— Хабар лоацаl
Да воацаш а дац е цlа.
Вай доазон тlа, пурам доацаш,
Из цlи йийзар малав хаl
Цогилг, когаш масса лехка,
Цlи йоагача кхаьчар чехка.
— Хlайl
— Воайl
— Шо малаш даl
— Хий молаш да.
— Дlагlо шоашта.
— Лалла пошта!
Лаьтта мел доа цогилг дав
Аьнна дув ба йоах цар бна.

Цогилг даьннад маьнге кlала
— О, ма хетта,
Майра Iасилг,
Цунца Iаьхарг, газилг яр,
Сов масса со дедда мара,
Цар со... дуарг... дуаргдар.
Лаьтта мел доа цогилг дав
Аьнна дув ба йоах цар бна.
— Хlий, хьо дакхха дала дlаl —
Эгlазъяхар тlаккха ча —
Эхь деций, из хьо мо говза
Аькха хилар селла зовза.
— Борзl Борзl
— Хlай-воайl
— Хабар лоацаl
Да воацаш а дац е цlа,
Iа мукъагlа, зовза йоацаш,
Цоге дувцар бакъдий ха.
Из бакъдале, со кхайк ала.
Хlанз ер беций боккха бала... —
Борз а, когаш масса лехка,
Цlи йоагача кхаьчар чехка.
— Хlайl
— Воайl
— Шо малаш даl
— Хий молаш да.
— Дlагlо шовшта.
— Лалла поштаl
Лаьтта мел йола борз яа
Аьнна дув бе тховсар бна. —
Чехкка ча кхайк шуга аьнна,
Борз а дlаэикх, кхераенна,
Ена из а чуэкх цlагlа.
Ча lойистхул юха магlар
— Хьо мукъагl ма йоха селлаl —
Борз а хьалув маьнге кlалар:
— О, ма ала.
Майра Iасилг,
Цунца Iаьхар, газилг яр,
Сов масса со едда мара,
Цар со юарг... юаргьяр,
Лаьтта мел йола борз яа
Аьнна дув ба йоах цар бна.
Аз хьо кхайка-м аьлар царга.
— Дале, туаса еза церагаш.
Жи, хьалсага боккха кlерам.
Фу даьд шоана, ва ма кхераl
Уж-м цхьалха доахан да,
Шоаш дайита доагlаш да.

V.

Мора Iасилг хьалха долаш,
Цунна тlеххьа Iаьхарг болаш,
Царна тlеххьа бlийг а йолаш,
Лата, къовса кийча болаш,
Болабелар уж.
Гаьнна корах сердал йоагlар —
Оаккхарий дар уж.
Вай Iасилго наlрах чlоагlа
Шозза, кхозза техар барг.
Ча сихъенна духьал йоагlа,
Берзагахьа тесош бlарг.
Хьаьший Iоховшо цар цхьацца,
Къамаьл а дувц мерза, товш.
Цул тlехьагlа пен дlалаьцце
Шоаш а юхь-духьал Iоховш.
Ча йистхилар эггар хьалха:
— О, я раьза со укх балха. —
Пандар хьаийцар цо тlаккха.
Йоалаеллар илли даккха:
— Хьажал сога, со я ча,
Iасилг диз йизача,
Бозе Iаьхарг биача,
Цоге бlийг а йиача,
Цlагlа ловзар оттаргда,
Халхара бlап боаккхаргба.
— Хlанз ледувгlалахь лерг дилле,
Аз а доакхаргда цхьа илли, —
Йоах Iасилго.
Дац из кхераш,
Нийса хьеж цун Iаьржа бlаргаш.
Пандара йиш йолалу,
Илли ала долалу:
— Со да Iасилг,
Яц со ча,
Майра да со, зовза дац,
Iожал кхача дукха ха,
Халаш, шоана йисаяц. —
Цlаьхха соцабу цо пандар.
Тlаккха лостабу цо пандар,
Чава керта тlа из кхет.
Чава корта бlогор боагlа,
Iо ца йожа лоац цо бlоагlа,
Дуне кхесташ санна хет.
Цlаьхха истол юстар кхессе,
Хьаь тlа лувцаш гоама тlод,
Арайод из цlагlар масса,
Цун доттагlий тlеххьа бовд.
Из ба чlоагlа дика болх,
Кхыча мехка уж дlаболх
Тlаккха Iасилг хьалха долаш,
Цунна тlеххьа Iаьхарг болаш,
Царна тlеххьа бlийг а йолаш,
Доккха ловзар долалу,
Вай доттагlий халха бувл.
Отар хьадел, лехе дlоагlа,
Ноаной мукъабоах цар шоай.
Юрта мел вар духьал боагlа,
Юрто отто доккха той.
Кхерам баьлар наха тlера,
Массане самукъа доал.
Хlаьта кlазилг?..
Из ма леха,
Из-м бу чу лечкъа доал.
[illegible]
Доттагl вацl

Керда хоамаш
IИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ ДЕШАРАШ

Кхаь дийнахьа Грозне чакхдоаккхаш хилар «Iилма, техника, толашагIйола производственни опыт — КПСС XXV-ча съезда решенеш кхоачашъяра» яхача темагlа дола Дерригроссийски Iилма-технически дешараш. Уж вIаштIехьдаьккхар яр РСФСР Министрий Советера профтехобразоване управлени РСФСР профтехобразоване кагирхой технически творчества ЦIаи.

Iилма-технически дешарашка дакъа лоацаш хилар профтехобразоване дешара заведеней директораш, хьехархой, дешархой. Уж баьхкабар Москвера, Ленинградера, Тулера, Кировера, Иркутскера, дукхача кхыча городашкара.

Iилма-технически дешараш лоацца къамаьл я даь хьадийллар РСФСР профтехобразоване кагирхой технически творчества ЦIен директора М. В. Шорина. «КПСС XXV-ча съездо дlа ма-дехха квалифицированни болхлой хьалкхебелта дlахо дегIаккхувлара декхараш» яха доклад йир Нохч-ГIалгIай АССР профтехобразоване управлене начальника заместитела А. Н. Заирханова.

Пленарни заседане чулоацам бола къамаьл дир «Грознефтеоргсинтез» объединене дешаракурсовой комбината директора, педагогически Iилмай кандидата И. Т. Сенченкос, Башкирски АССР-ча Стерлитамак яхача городерча № 22 йолча профтехучилища воккхагIволча мастера Е. О. Азрильяна, г. Кироверча № 5 йолча профтехучилища хьехархочо В. М. Полякова, дуккха кхыболча наха.

Цул тIехьагIа гулбенараш секцешка вIашагIа а кхийтта дlахо болх беш хилар. Къона тIехье советски болхлой класса сийдолча гIулакхашта мутIахьа йолаш хьалкхеяра пайдане гIулакх хинна дlаоттаргда Грозне чакхдаьха Iилма-технически дешараш.

В. ВАХАЕВ.

Ткъо ди ха яьккхар вайцига хьоашалгIа ена Ш. Курбанова цIерагIча Азербайджански музыкальни комеде театра коллективо. Цу деноех республика столице а юртарча районашкарча а къахьегамхошта цIаккха а къалургйоацача опереттаца, музкомедеца вIашагIкхетара цIей хилар. ЦIаккха а яьсса хилацар М. Ю. Лермонтова цIерагIча театра зал вежарашха йолча Азербайджана артисташа шоай спектаклаш гойтача хана.

Иштта дика чакхдаьлар 29-ча июне цар грознойцашта денна тIеххьара концерт а. Из долалале хьалха хьаьашашта дlайха баркал а аьнна, республика культура министра заместитела Т. М. Ахматхановаc Азербайджанерча театра коллектива вай республика къахьегамхошта юкъе ший искусство цо камаьрша йоаржаярах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумен республика культура министерствaн Сийлен грамоташ яларах хоам бир.

СУРТА ТIА: тIеххьарча концерта юкъара дакъа.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

2 июль

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. Кинолекторий «Советски гражданий бокъонаши декхараши вIаши дувзадена да» яхача темах йола лекци. 18.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIайчен паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.00. Баьццара театр. МВД клуба художественни самодеятельноста коллектива концерт. 19.30. «Искусство дына духьала я» — кинофестиваль. 19.30. Халхара майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 11.00. Кинозал. Болх беш я «Заманхо» яха берий кинотеатр. Бераштa фильм. 12.00. Клуб-лаборатори. Кинодезараштa йола консультаци. 14.00. Библиотека. Абонемент. «Тувински АССР» яха книжкай выставка. «Тувински АССР Советски Iаьдал латтача шерашка» — беседа. 18.00. ГIишлошъерий поселок. СССР дунеи халкъашта юкъерча хьалех йола лекци.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Сона дуне гу» яха сурташ дахкара конкурс. 11.00. «Мехка гIолла» киноникъбар. 12.00. «УнахцIено» яхача факультета кинолекторий. «Молхаш дукхаезар» яха беседа. 16.00. Спортивни ловзараш. 17.00. Эстрадни иллеши ашараши. 19.30. «Огонек» яха ахкан майда «Зуламаши уж ца хилийтара де дезараши» — беседа.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 17.45 Бахача наха лаьрхIа космосах йола беседа. Документальни фильмаш.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 12.00. Болх бу атракционаш. 19.30. Кинозал. Берийн [illegible] Документальни фильмаш. 20.00. Кагирхой салаIара сайре. «Голубой экспресс» яхача фильм [illegible] кально-инструментальни ансамбла концерт.

Маьхк еча комбината клуб. 17.30. Тувински АССР-а хетаьча литература обзор. Тувински АССР-ах дола фильм.

3 июль

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 14.00. Къайла театр. Республикански теникий театра «Чуче» яха спектакль. Язъяьр М. Андреев. 18.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 16.00. Кинолекторий. «СССР Конституце кердача проектах» яха лекци. 19.00. Баьццара театр. «Электроприбор» завода художественни самодеятельноста коллектива концерт.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Барттайна бераш» яхача агитбригада концерт. 12.00. Футболах ловзара спортивни яхьаш. 18.00. «Тха кIира» яха радиожурнал. 19.30 «Сага йоакхо яр — социалистически общества принцип» беседа.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 11.00 Кинозал. Болх бу «Заманхо» яхача берий кинотеатро. Бераштa — фильм. Клуб-лаборатори. Кинодезараштa йола консультаци. 15.00. Библиотека. Абонемент. «СССР —Монголи — вежарашха гIулакх леладар» яхача темах йолча литература библиографически обзор. 17.00. Парк. «ЦIи хеза советски иллеш»—радиоконцерт. 19.00. Ахкан халхара майда. Кагирхой салаIара сайре.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 11.45 «Даьхен хьалха декхар» — беседа. 12.00. Болх бу «Космонавт» яхача берий кинотеатр. [illegible] Завода [illegible]. Кагирхой салаIара сайре.

ТУРИСТИЙ НАЬКЪАШКА ГlОЛЛА

Ахка — республика къахьегамхоша салаIара эггара дикагIйола ха я. Экскурсеша, походаша, туристски наькъаша Нохч-ГIалгIайчен предприятей болхлойи юрташка бахача наьхен вахаре дикка дакъа дIалоац.

Наькъайи экскурсийи Грозненски бюро доалахьа я 58 комфортабельни автобус. Уж лелаш я лаьрххIа кийчъяьча 36 маршрутах.

Укх шера бюро методисташа шинъ керда маршрут кийчъяьй. Царех цаI — «Грозный—Цей яха лакхача лоамашкара курорт». ШоллагIъяр — Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара хетаяь я. Шу доладелча денз цу ерригача маршрутех туристски поездашца ши эзар саго никъ баьб. Городашка-турпалашка Москве, Ленинграде, Киеве, Севастополе, Волгограде, Керче, Новороссийске хиинаб уж.

Шоаттдийнахьен кIирандийнахьен кийчъяьча маршрутех автобусашца тайп-тайпарча экскурсешка 7 эзар саг хиннав Грознера. Республике 50 эзар саго гIаш экскурсеш яьй Нохч-ГIалгIайчен столица исторически белгалонаш йолча моттигашка, йоккхача заводашкеи фабрикашкеи.

Профсоюзни отпускагIа салаIа путевкаш эцара хIанз а дукха заявкаш ух. Соче, Лазаревке, Риге, Батуме 2 эзар сага салаIа путевкаш хургйолаш я.

Черсий-Балкхаройчене Юсенги яхачен Азербайджански ССР-е Набрань яхачен пионерски лагерашка шоай каникулаш дlахьоргья Нохч-ГIалгIайченера 1300 беро.

Я. БУБНЕНКО,
пенсионер.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

АКАДЕМИКА М. Д. МИЛЛИОНЩИКОВА ЦIЕРАГIЧА ГРОЗНЕНСКИ МЕХКДАЬТТА ИНСТИТУТО ДIАХОЙТ 1977 ШЕРА ОЧНО КОНКУРС ЙОАЦАШ ДЕША БОЛХАЧА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР БАХАЧА НОХЧЕХИ ГIАЛГIАЕХИ БОЛЧА КАГИЙЧА НАХАГАРЕИ МЕХКАРАШКАРЕИ ДЕША ДIАОТТАРА ЛУШ ЙОЛА ЭКЗАМЕНАШ УКХ ВУЗАШКА ДЕША БАХА ДIАЭЦАШ ХИЛАР

Московски юртбоахама академи — агрономи;
Московски ветеринарни академи — ветеринари;
Московски бувзама электротехнически института —
Московски энергетически института — городской бувзама предприятей машинаши оборудовании; электрически транспорт;
Ленинградски лакхера художественно-промышленни училище — дикоративно-прикладной искусство;
Ленинградски лесотехнически академи — хьун боахам;
Ленинградски политехнически институт — гидромелиораци;
Ростовски университет — правоведени;
Ростовски инженерно-гIишлон институт — водоснабжении канализаци; промышленни гражданский гIишлошъяр; теплогазоснабжении вентиляции;
Краснодарски политехнически институт — кхачан производства машинаши аппараташи; хлебопекарни, макаронни, кондитерски технологи; автомобила наькъаш; консервироване технологи;
Новочеркасски политехнически институт — хIамаш лотаеча материалий химически технологи; керамикан огнеупорни химически технологи; гIишлон материалий, изделейи конструкцейи предприятей, механически оборудовани;
Куйбышевски бувзама электротехнически институт — автоматически электробувзам; дукхха каналаш йола электробувзам;
Кубански юртбоахама институт — сомаши баьцадераши леладери комсаш лелаери; юрта боахама механизаци яр; гидромелиораци; зоотехни;
Воронежски лесотехнически институт — хьуни хьу чакхъйоахача промышленностен машинаши механизмаши;
Астрахански медицински институт — педиатри;
Дагестански медицински институт — стоматологи; педиатри; дарбан гIулакх;
Кубански медицински институт — дарбан гIулакх;
Башкирски медицински институт — гигиена, санитари, эпидемиологи;
Ставропольски медицински институт — дарбан гIулакх; стоматологи.

Заявленеш дIаийю 1977 шера 31 июле кхаччалца.

Деша дIачуэцаш дIалуш йола экзаменаш 1 августа денз 20 августа кхаччалца.

Приемни комисси хIара денна (къиран ди доацаш) болх беш я 8 сахьат даьлча денз 16 сахьат даллалца, шоатта дийнахьа — 8 сахьат даьлча денз 14 сахьат даллалца.

Телефонаш: 2-90-58 08 (2 гургал).
2-21-83 08 (2 гургал)

Института адрес: 364902 г. Грозный, ГСП-2, Орджоникидзе пл., 100, приемни комисси.

ТЕЛЕВИДЕНИ

2 июль
I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Iуйранара гимнастика. 9.30 — «Буратино выставка». 10.00 — «Шоана, берий дей-ноанойl». 10.30 — «Iуйранара почта». Ашарий программа. 11.00 — «Художникех дола дувцараш». 11.30 — «Iалами саги». 12.00 — «Тахан кооперацe дунен халкъашта юкъера Ди да. Потребкооперацe Центросоюза правлене по-дседатела Климова выступлени. 12.15 — Кооперацe Дунен халкъашта юкъерча Дентара ашарий программа. 13.00 — «Литературни беседаш». 13.55 — «Спортлото» тираж. 14.05 — Бераштa. «ГIам-гIайре» яха художественни фильм. 15.10 — «Музыкальный абонемент». 15.50 — «УнахцIено» программа почта. 16.20 — Мультипликационни фильмай программа. 17.00 — Яйгача атлетиках дуненхалкъашта юкъара яхь. СССР сборни — США сборни. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Хьайбай дунеи чу». 19.15 — (Болгари). «Господин Никто» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Яйгача атлетиках дуненхалкъашта юкъара яхь. СССР — сборни — США — сборни. Сочера передача. 22.30 — Доазол дехьарча къамий ашарийи иллейи концерт. Чаккхъяьлча кердадараш.

II-ПРОГРАММА

15.10 — Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарга. «Интернационализма байракхана кIал». 15.30 — «Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университето хьех». 15.40 — «Цун сийлаллен адъютант». Телевизионни художественни фильм. ШоллагIа сери.

3 июль
I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — «Физкультура е отта». 9.30—Гургал бетта сахьат. 10.00—Советски Союзана гIулакх деш ваl». 11.00 — «Хьалха довла кIаьнкаш». 12.00 — «Ашарий киоск». 12.30 — «Юрта сахьат». 13.30 — Хьабеначa боккхача наькъаштIара. Художественни фильм. ШоллагIа сери. 15.00 — «Форда а хи а флота болхлой Ди да тахан». Передача. 15.30 — Концерт. 16.15 — Дуненхалкъашта юкъера панорама. 16.45 — Мультипликационни фильм. 17.00 — «Макароны». Телевизионни документальни фильм» премьера. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Киноальманах. 19.15 — «СССР Конституце проект юиц». 19.30 — «Безамера иллеш». Ленинградера передача. 20.00 — «Киноца никъ бу клуб». 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Искусства мастерий концерт. 22.50 — Спортивни передача. Чакхъяьлча — кердадараш.

II-ПРОГРАММА

15.30 — «Тхо а да Спасскера». Бераштa телевизионни фильм. 16.00 — «Цун сийлаллен адъютант». Телевизионни художественни фильм. КхоалагIа сери.

РАДИО

2 июль

6.30 — Ялат чуэцара балхаш комплексно дIахьо (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск. 14.30 — Л. Радовой радиоочерк. 15.00 — Концерт. 15.40 — «Вай вахара керттера закон». Яздархочун А. Бокова выступлени (гIалгIай меттала). 16.00 — «Керда дикадараш вахаре доаладе» (нохчий меттала). 16.20 — «Са мехка ашарий вахар» (нохчий меттала).

3 июль

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 12.10 — «Сакъердамерча талгIе тIа» яха литературно-ашарий композици (нохчий меттала). 15.15 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала). 15.45 — «Дукха а мехкдаьтта доаллача кхоачаргда». Грозненски УБР-ера передача. 16.00 — Ашарий кIирандей программа. 16.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск. 18.30 — Илеца доттагIал ледадераштa (гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознен морхаш а йолаш нагахь [illegible] догIа а долуш. Мох-булехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 20—25, Грозне 22—24 градус йолаш хилен тарло.

Кхоанен ломмен хувалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка йоачан а йолаш, тайп-тайпарча аьгIонашкара мух булехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура 13—18, дийнахьа 23—28 градус йолаш хилен тарло.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоххамасекретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отдела — 3-61-46; промышленности отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

СФ05164. Заказ № 5044.